

EIDSFOS HOVEDGÅRD - HVITSALEN

Undersøkelse og restaureringsplan

Ragnar Kristensen

Yttersø gård september 2012 - mars 2013

Rapporten vil revideres noe og tilføyes kapittel om farger. Revisjonen vil fremgå her:
Rettet, tilføyet og revidert 26 oktober 2012 og sist 10. mars 2013.

INNHold

Innledning.....	2	Eksempel gulvkonstruksjon.....	21
Eierskap 1873 - 1989.....	2	Snitt gjennom råteskadd vegg.....	22
Bidrag til hovedgårdens aldersbestemmelse.....	3	Snitt himling og seteriloft.....	23
Hvitsalens historie.....	5	Gamle interiørfotografier.....	24
Hvitsalens utvikling.....	7	Fotoregistrering av vegger.....	25
Skader og reparasjoner.....	9	Foto av detaljer og bygningselementer.....	31
Forslag til arbeider som bør utføres.....	10	Fotoregistrering av avdekkinger og skader.....	38
Oppmålinger.....	13	Maleranvisning, fargetrapper og avlesing.....	50

INNLEDNING

Undersøkelsen er utført i september 2012 etter bestilling fra Stiftelsen Eidsfos hovedgård og formålet er å kartlegge Hvitsalens interiørhistorie og tilstand samt å utarbeide en plan for restaurering av rommet. I 2006 registrerte Mycoteam en eldre forekomst av ekte hussopp i Hvitsalen. Da angrepet ikke var aktivt, ble soppsanering i andre rom prioritert, men Stiftelsen Eidsfos hovedgård har hatt sopp- og råtesanering i Hvitsalen på listen over nødvendige og planlagte oppgaver. Samtidig med en slik sanering vil det utføres andre rehabiliterings/restaureringsoppgaver.

Som bakgrunn for denne rapporten er utført fotoregistrering, avdekkinger og oppmåling. Fargeavdekkinger er utført, men må kompletteres noe, registreres og leses av. Før det males opp eller retusjeres må fargene brekkes og resultatet godkjennes av antikvarisk ansvarlig før oppmåling. Åpning av gulvet vil følges opp med inn-tegning/registrering av bjelkelag og anlegg for bjelker etc.

Hvitsalen fikk eksisterende størrelse og innredning i 1937. Alle elementer fra denne perioden er bevart. Ønskes en tilbakeføring til tidligere periode vil det innebære at skilleveggen mellom de to opprinnelige rommene gjenoppføres. Det vestre rommet har sine malte tømmervegger og døren på østveggen bevart, men vil mangle sammenfallende himling. Ellers er alle andre elementer gått tapt. Det østre rommet har mye av veggpanelet fra tiden mellom ca. 1840 og 1937 bevart, men ellers er alle elementer med unntak av vindu og hagedør fjernet. En tilbakeføring til tiden før 1937 vil dermed støte på relativt store mangler - noe som igjen forutsetter en del gjetning. Mulig å gjennomføre, men med adskillig mindre grad av autentisitet og sikkerhet.

Året 1937 peker seg ut som mest tilfredsstillende restaureringsutgangspunktet da det meste fra denne perioden er bevart (alle romelementer er bevart foruten mindre utskiftinger). Det oppnås ikke periodesamsvar med tilstøtende rom, men i dette tilfellet ville en avdekking av en tidligere periode føre til at et helhetlig bevart rom ville vike for en eldre periode som på langt nær kan oppvise samme grad av autentisitet. Brukerhensyn tilsier at Hvitsalen bør bestå i sin nåværende størrelse.

Tilbakeføring/restaurering bør fremstå riktig også i overflate/tekstur. Valg av egnet malingstype/kvalitet er derfor vesentlig for et godt resultat. I dette tilfellet ble rommet malt opp med linoljemaling i 1937 og i nyere tid ble disse overflatene overmalt med en moderne malingstype utført med rulle, noe overflaten bærer distinkt preg av. I dette tilfellet kan det være greit å benytte den mer tilgjengelige Gjæco Herregård linoljemaling fremfor bedre og mer autentisk produserte svenske produkter. Omfanget av malerarbeider bør diskuteres etter utførelse av snekkerarbeider. I dette tilfellet kan man også velge å retusjere mange flater istedenfor å male opp nytt.

Rapporten inneholder foto og oppmåling av flater og av de enkelte bygningselementene, oppmålinger av funn, detaljer og veggriss. Registrering av fargetrapper og kryprom.

EIERSKAP 1873 - 1989

For å lette forståelsen av Hvitsalens utvikling relatert til hovedgårdens eiere følger her en kort eierrekke fokusert på familien Schwartz eierskap de siste 139 årene: Stadshauptmann Johan Jørgen Schwartz (1824-98) kjøpte Eidsfos verk i 1873 og sønnen major og grosserer Paul Lassen Schwartz (1853-1922) gift med Thrine Anker overtok eierskap i 1891. Familieaksjeselskap fra 1903. Sønnen major Johan Jørgen Schwartz (1877-1951) overtok formelt direktørstillingen i 1926. Sønnen Hans Jørgen Schwartz (1919 -1988) overtok i 1951. I 1989 etterfulgtes han av broren Paul Theodor Schwartz (1925 - 1996) som foranlediget hovedgårdens overgang til stiftelse mm. Paul Theodor Schwartz er kilde til en rekke opplysninger om hovedgården i familien Schwartz eierskap. I teksten er familienavn tilføyd referanser for å forenkle fremstillingen i forhold til familiehistorien.

Tirsdag 19. februar ble himlingen i Hvitsalen opp til seteritaket på vestre side av bygningen åpnet. Foranledningen var behovet for å avklare føring av kanaler for ventilasjon av Hvitsalen. Det viste seg at seteriloftet er fullt utnyttbart uten stengsler i bygningens lengderetning. Bortsett fra den praktiske avklaringen, ble det ved adgangen til seteriloftet dokumentert at seterietasjen er sekundær, dvs påbygget en god stund etter oppførelsen av første etasje.

Det korte skrå seteritaket viste seg å være lagt an på sekundære gjenbrukte laftestokker spikret ca 80 cm opp på seterietasjeveggen. Laftestokkene har tydelig medfar og skriver seg med all sannsynlighet fra første etasjes yttervegg. Det tegner seg da et bilde av en opprinnelig enetasjes bygning, sannsynligvis utstyrt med helvalmet tak. Etter en tid fjernes det helvalmede taket og det bygges en tilbaketrukket (seteri-) etasje oppå den eldre tømmerkjernen. Den nye etasjen utføres i utmurt bindingsverk. Den nye etasjen utstyres med helvalmet ta og overgangen mellom den tilbaketrukne nye etasjen og første etasjes yttervegger dekkes av et kort skråtak som skaper inntrykket av seteritakkonstruksjon.

I 2009 foretok undertegnede sammen med Bente Bjerknes en summarisk undersøkelse av hovedgårdens annen etasje, publisert i rapporten Eidsfos Hovedgård, utkast til undersøkelse av planløsning og rom i annen etasje. Det er nå dokumentert at Eidsfos hovedgård ble oppført i to etapper. Jeg trekker derfor frem igjen enkelte vurderinger fra 2009. Hovedtesen er at Hagemann er en lite sannsyelig byggherre. Likeledes sluttet det at verkets grunnlegger Caspar Haussmann neppe var byggherre, dog trekkes hans kone Karen Toller frem, men hovedvekten legges på sønnen Fredrik Haussmann. Hovedtesen i fremstillingen i 2009 var at Fredrik Haussmann var sannsynlig byggherre for hovedgårdens første etasje og Bartholomæus Rasch sannsynlig byggherre for annen etasjen. Det siste ble rimelig solid begrunnet. Hovedbygningens første etasje har barokke trekk og annen etasje er mer preget av intim rokokko i rommenes dimensjoner og løsning. Byggeår Nå som seterietasjen bevislig er sekundært, aktualiseres igjen tesene fra 2009 og nærmer seg verifisering: Første etasje bygget i annet kvartal av 1700-årene og annen etasjen i 1770-årene. Her siteres fra teksten side 4-5:

Tiden rundt 1750/60 er trukket frem som mulig byggeår på bakgrunn av at det da skrives at verket har en forvalterbolig og at Hageman har forsynt den med møbler. I auksjonsplakaten fra 1783 regnes imidlertid opp en toetasjes forvalterbolig i tillegg til den toetasjes hovedgården, så da kan det ha vært sistnevnte det var tale om i 1761 ("Een 2 Etage Bygning for Forvalteren, bestaaende af 7 indredde Værelser,..." - Auksjonsplakaten 1783). Opplysningen er ihvertfall svært usikker som kilde til Hovedgårdens datering.

Det virker mindre sannsynlig at verkets inntekter alene ville danne et grunnlag for å oppføre en slik storlagen bygning, slik at friske midler utenfra kanskje bør forutsettes. Dette utelukker ikke verksgrunnleggeren Caspar Haussmann, men sønnen Frederik eller moren Karen Toller (eventuelt sammen?) er lettere å tenke seg som mulig byggherre. Opplysningene om privatlivet og livsførselen i Mangelsgården i Christiania samt Fredrik Haussmanns betydelige rikdom kunne vært bakgrunn for å føre opp en stor hovedbygning i form av en herregård på Eidsfos. At Frederik Haussmann sørget for at Mangelsgården ble utstyrt med flotte hageanlegg bestyrker hans kandidatur.

Det ville være merkelig om ikke renessansehagen på Eidsfos skulle være nært knyttet til oppførelsen av den standsmessige hovedgården. Man kan heller ikke se bort fra at hans mot Karen Toller kan ha medvirket til eller vært opphav til hovedgårdens oppførelse. Vi vet jo heller ikke ennå om første etasje ble oppført før annen etasjen og det åpner for mange muligheter og flere bidragsyttere.

Ofte tilskrives hovedbygningen etterkommeren Hageman på bakgrunn av at han i 1740-årene førte opp Gausen gård i Holmestrand og førte et storslagent liv der. Da han overtok Eidsfos i 1753 var det imidlertid allerede begynt å gå nedoverbakke med forretningene hans, grevens tillit var sterkt svekket pga underslag og det kan stilles spørsmål ved om han i en slik presset situasjon ville bekostet oppføringen av hovedbygningen på Eidsfos bare en kort reise fra storslagene Gausen gård. Han kan imidlertid ikke fraskrives muligheten for å ha vært byggherre, men mulighetene er flere enn dette.

I Generalkrigskommissær Bartholomæus Raschs (født 1723 Christiania, død 1805 Porsgrunn) eiertid var det

oppgangstider og Rasch fortsatte forgjengerens moderniseringer og utvidelser, selv om kullmangel og transportvanskeligheter dempet produksjonen. Derfor står Rasch vel så mye frem som som en plausibel bygg-herre på bakgrunn av tiden, økonomien og investeringslysten. Han lånte riktignok penger til utvidelsene, men det var muligens i optimistisk utviklingsiver og sannsynlig tro på fremtiden.

Det er nettopp i 1770-årene seteritaket opplever en relativt smal motebølge i Norge. Løvenskiold på Fossum er blant Raschs slekt bl.a. gjennom ekteskap (søskenbarnet Else Marie Løvenskjold) og det er rimelig å slutte at Rasch må ha vært godt orientert i Porsgrunn hvor Niels Aall i 1760-årene bygget Kammerherregården med seteritak i 1764. Rasch var medeier i Fossum jernverk fra 1760-64.

Det er først i Raschs tid hovedgården beskrives utførlig og uten tvil om hvilken bygning det dreier seg om. Hans sønner bodde på stedet (formodentlig i hovedgården) og drev verket derfra. Det personlige engasjementet i stedet Eidsfos må med andre ord ha vært sterkt. Flere bygningstekniske og stilhistoriske detaljer kan bidra til å underbygge at Rasch er byggherren. Rasch ønsket i 1783 å avhende verket og gjennom en auksjonskunngjøring fra 1783 vet vi at Eidsfos hovedgård sto der i to etasjer med 15 værelser hvorav 4 var lerretstrukket.

Skulle hovedgården være oppført i to etapper fremstår ihvertfall Rasch som en svært plausibel byggeherre for seterietasjen. I såfall må bygningen ha fått sin nåværende form fra Bartholomæus Rasch.

Et blikk gjennom seteriloftet frem til nordre kortvegg. Seteritaket forutsetter her at gavlendene er lukket med panel. Det er derfor ganske sannsynlig at bygningen fikk sitt nåværende panel i 1770-årene som et resultat av Bartholomæus Raschs byggearbeider og ikke senere.

HVITSALENS HISTORIE

Hovedgårdens byggeår er ukjent, men første halvdel av 1700-årene er sannsynlig for første etasjes vedkommende. Første etasje er i utgangspunktet utført av laftet tømmer, men annen etasje er av utmurt bindingsverk. Utmurt bindingsverk forekommer i første etasje i forbindelse med eldre reparasjoner (ca 1840-60) men da med annen type teglsten. Etter åpningen av himling i Hvitsalen mot seteritaket kan det fastslås med sikkerhet at seterietasjen er yngre enn første etasje. Første etasje er da bygget i 1700-tallets første halvdel og annen etasje i annen halvdel (ca. 1770).

Uavhengig av hovedbygningens opprinnelse er det rimelig å forstå første etasje som en klassisk symmetrisk grunnplan med røtter i Vaux le Vicomte-planen. Midtre del av Eidsfos hovedgårds første etasje består av en hagesal (Storstuen) mot vest og en tilsvarende stor inngangshall (Forstuen) mot gården og innkjøringen fra øst. Til hver side av midtaksen har bygningen fremdeles en lesbar ordning med romsuiter som er anlagt strengt symmetrisk. Røkeværelset og parallelt Peisestuen har vært første værelser i suiten på østre side av bygningen i retning sydover. Innenfor Røkeværelset og mot gårdsplassen lå før 1937 "Hvitsalen" (før 1937 i halv størrelse av dagens versjon). Innenfor Peisestuen og mot vest lå "Sommerkjøkkenet" (Antagelig ikke kjøkken tidligere enn slutten av 1800-tallet). Ved sammenslåing av den eldre "Hvitsalen" og "Sommerkjøkkenet" oppstod i 1937 den nåværende Hvitsalen som strekker seg tvers gjennom bygningens søndre del fra øst til vest. Den opprinnelige skilleveggen mellom østre og vestre del av rommet kan nå leses av den markerte og innkassede understøttelsen av annen etasje der skilleveggen tidligere sto. Denne ble satt opp i 1937.

Innredningsperiodene kan for både østre og vestre værelse kan med sikkerhet antydes som en første periode med synlige takbjelker og tømmervegger og etter alt å dømme umalt. Det kan synes som hele bygningens første etasje fremsto slik i den eldste tiden.

I østre værelse ("Hvitsalen" etter 1907) ble bjelkehimplingene i neste periode foret ned og rettet opp med spikerslag for lerret og lerretstrukket (i likhet med Røkestuen). Tømmerveggene ble påspikret skråstilte staver, dels skavhogging og rappet. Det kan se ut som nedre del av østveggen ble foret ut med spiler og dels skavhugget plank for å ta opp skjevhet i forhold til veggens øvre del. Deretter malt. Lerretet og nedforingene er senere fjernet og det meste av rappen slått ned, men det finnes fragmenter av overflaterapp med blå farge. Sporene er lesbare. I neste periode (antagelig 1840-60) ble veggene kledt med skyggepanel lik skyggepanelet i Røkeværelset. Det er rimelig å tro at veggene i disse to rommene ble panelkledt på samme tid. Panelet fikk et strøk skarp grønn maling, deretter hvitmalte overliggere staffert med bronsering og lys blågrå mellompartier. før det etter en tid ble trukket med lerret eller strie og tapetsert.

Vestre værelse ble ikke rappet, men tømmerveggene ble malt med en skarp rosa limfarge. som også er funnet på tømmerveggene i Peisestuen og Forstuen. Senere ble tømmerveggene malt opp i kraftigere rosa.

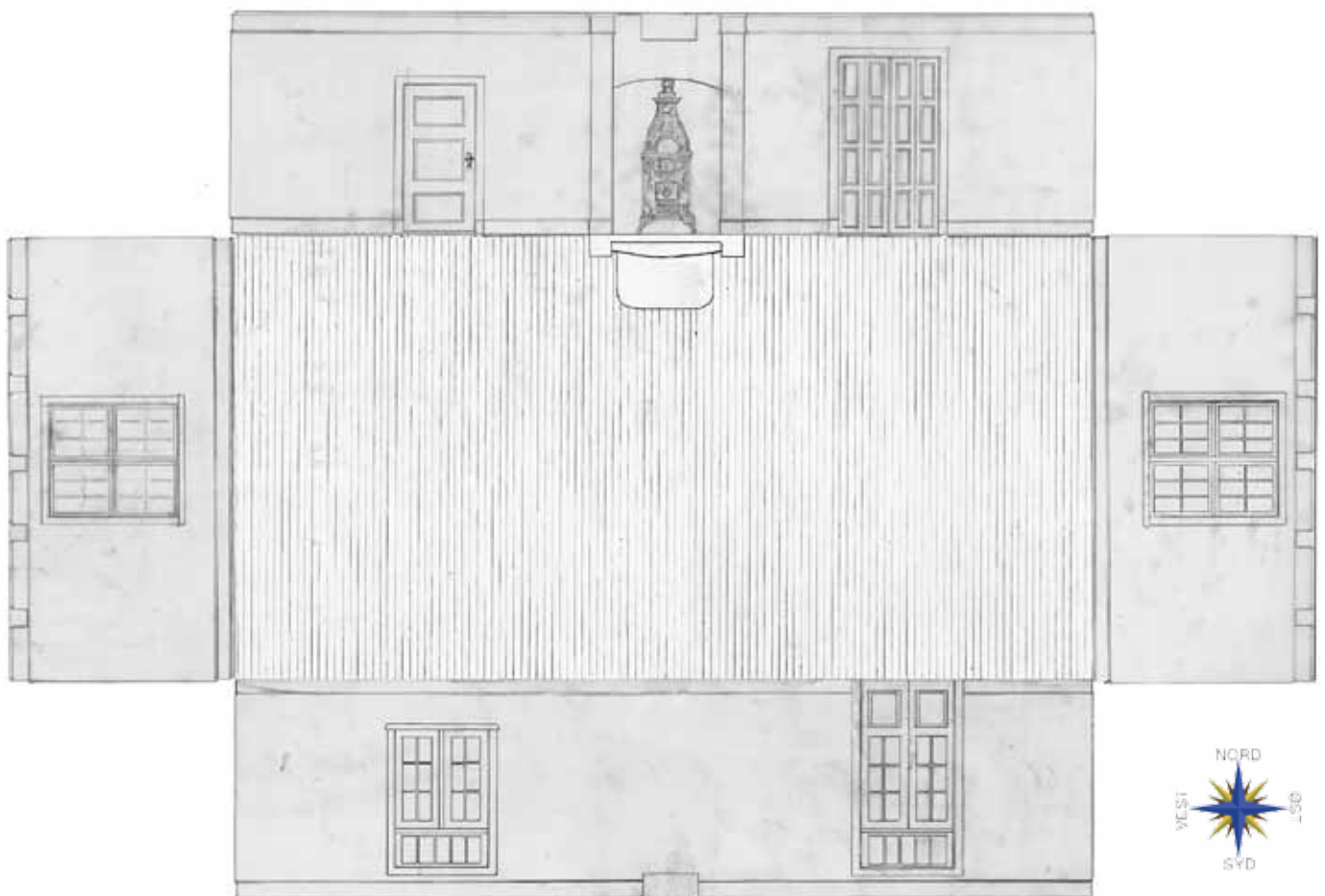
Storstuen ble ganske tidlig utstyrt med malt og strukket veggtrekk av lerret(grønt). På samme tid kan det se ut som alle andre rom sto i limfargemalt tømmer med lerretstrukne himlinger. Peisestuen og Hvitsalen ble etterhvert rappet. Hvitsalen med malt rapp, Peisestuen med ukjent overflate. I annet kvartal av 1800-årene ble også de opprinnelige dørene og vinduene i første etasje skiftet ut og den søyleflankerte hovedtrappen satt opp og kabinettet avdelt. I de påfølgende år opp mot 1900 ble flere rom utstyrt med strie påklistret tapet. Først etterkrigstiden ble det utført gjennomgripende endringer som medførte at mange elementer og spor gikk tapt. Restaureringens mål er å gjenfinne og reetablere interiører som tilsynelatende gikk tapt i etterkrigstiden.

Betegnelsen "Hvitsalen" ble innført av major og grosserer Paul Lassen Schwartz (død 1922 og sønn av stadshauptmann Johan Jørgen Schwartz - første eier i Schwartzfamilien) i 1907 da han "lot innrede Hvitsalen". Denne og en rekke andre opplysninger om anlegget ble nedtegnet frem til 1996 av direktør Paul Th. Schwartz. Direktør Paul Th. Schwartz var barnebarn av major Johan Jørgen Schwartz som fikk innredet Hvitsalen i 1937 slik den fremstår i dag. Major Johan Jørgen Schwartz på sin side var sønn av major og grosserer Paul Lassen Schwartz som lot innrede den første Hvitsalen i 1907. Den eldre Hvitsalen er altså bare delvis identisk med nåværende Hvitsal, da den utgjorde det daværende østre rommet. Direktør Paul Th. Schwartz refererte i 1996 at syv lag tapet ble fjernet før panelet kom frem. Det sies at ominnredningen i 1907 ble utført etter Thrine F. Ankers (I 1905 gift med major og grosserer Paul Lassen Schwartz) ønske. Rommet ble malt opp i hvitt, gull og lys blågrått kopiert etter sporene som kom frem etter fjerningen av tapetlagene, skriver Paul Th. Schwartz i 1996. Det finnes imidlertid ikke eldre spor av maling annet enn en skarp grønnfarge. Det kan dermed se ut som hvitt/gull dekoren opprinnelig skriver seg fra 1907 og ikke fra eldre tid. Dette rommet hadde fra tiden rundt 1900 (fra 1907?) en tofløyet hagedør mot syd. Vinduet mot øst er noe eldre og skriver seg fra siste del av 1800-årene. Den firefløyede døren inn til Røkeværelset ble antagelig satt inn på begynnelsen av 1900-tallet.

Det vestre rommet, kalt Sommerkjøkkenet, er omtalt av direktør Paul Schwartz i 1996. Han skriver at Sommerkjøkkenet ble fjernet av major Johan Jørgen Schwartz (sønn av Paul Lassen Schwartz) i 1937 og "den skjemmende kjøkkeninngang mot syd blev borttatt". "Sommerkjøkkenet" har som "Hvitsalen" begynt sin interiørhistorie med synlige umalte takbjelker, umalte tømmervegger og deretter en periode med lerretstrekk i himlingen og skarp rosa limfarge på tømmeret, lik samme periode i Forstue og Peisestue. Rommet er senere malt opp, men tømmeret er ikke avdekket i stort nok omfang til å slutte definitivt om fargeutvikling. Det kan se ut som om det vestre rommet har gjennomgått færre interiørendringer enn østre rom. Empiredøren inn til Peisestuen står der ennå, om enn snudd og flyttet noe.

I 1937 ble det utført omfattende reparasjoner av bygningens søndre del (mot hagen i syd). Skilleveggen mellom "Hvitsalen" i øst og "Sommerkjøkkenet" i vest ble fjernet slik at Sommerkjøkkenet og Hvitsalen ble ombygget til en stor sal. Den nye salen fikk navnet Hvitsalen etter østre rom. Panelet i østre rom ble høvlet opp og videreført i vestre rom. Major Johan Jørgen Schwartz valgte å benytte samme fargesetting som østre rom hadde hatt siden 1907. Panelet i den nye salen ble malt opp i hvitt, bronsering og en noe skarpere lys blå. Det ble montert enkle empire/biedermeier inspirerte fotlister og taklister. Himlingenes eldre trekk/overflate ble fjernet og himlingene vatret og foret ned med et undertak av pløyde bord. Det ble satt opp falske takbjelker i form av innkassinger. Mellom de nye bjelkene ble det strukket lerret, papirkledt og malt. Tak og taklister ble malt i hvit linoljemaling og avslutningslisten under taklistbåndet ble antagelig forsøksvis malt i en bronseringslik oker farge lik tidligere effekt i den eldre Hvitsalen, men etter sporene å dømme, endelig utført som taklisten/båndet ellers. Brannmur og fotlister ble malt hvitt. De gamle gulvene ble fjernet og det ble lagt nytt grangulv av hele lengder i 100 mm bredder og 50 mm tykkelse. Der kjøkkeninngangen hadde vært, ble det nå satt inn et vindu med "overlys" som harmonerte med den eldre "Hvitsalsdøren". De to opprinnelige rommene er markert i skillet nord-syd med en innkassing som skjuler to store jerndragere med et bord mellom. Disse bærer annen etasje og er understøttet av vertikale jern i nord- og sydvegg.

Siden 1937 har rommet stått relativt urørt hva gjelder interiøruttrykk. Gerikter, listverk, dører og vindu samt brannmur malt er malt opp på nytt. Skyggepanelets rygg er frisket opp. Stort sett med moderne maling og rulle. Svært lite av originalmaterialene fra 1937 og tidligere er skiftet ut etter 1937.

Hvitsalen anno 1937.

HVITSALENS UTVIKLING

Hvitsalen ble dannet i 1937 ved sammenslåing av to værelser. Værelsene er først beskrevet hver for seg, deretter Hvitsalen av 1937.

DEN ELDRE HVITSALENS UTVIKLING

Hvitsalen ble først brukt som betegnelse på hovedgårdens sydøstre værelse av major og grosserer Paul Lassen Schwartz i 1907. Han disponerte hele hovedbygningen siden 1897. Hvitsalen refererer til rommets hvitmalt og bronserte veggpaneler.

Eldste interiør. Tømmer og takbjelker: Den eldre Hvitsalens eldste interiør hadde synlige umalte tømmervegger. Umalte takbjelker med enkle stussbrett profilert med stående helstaff, staffprofilerte umalte himlingsbord. Umalte tømmervegger. Fotlister, gerikter, dører og vinduer fra denne perioden er det ikke funnet spor etter.

Brannmurer og ildsteder: En gammel gjennomhulling av tømmerveggen bak eksisterende brannmur i Røkeværelset kan indikere en bileggerovn med ilegg fra Hvitsalen. Åpningen kan også være resultatet av en reparasjon i forbindelse med soppangrep, men ser ikke slik ut. Tømmerflatene bærer preg av å ha stått mot kalk eller leire og det øvre snittet nær oppunder himlingen er faset til et formål. Mest plausibelt er det kanskje at det opprinnelige pipeløpet har vært ført ned i Røkeværelset og har hatt en utløper til Hvitsalen (østre rom) - f.eks. til en kamin. Ved åpning av gulvet i Peisestua har det vist seg at det er et pipefundament etter en eldre fjernet pipe i hjørnet her. Fundamentet måler 115 X 120cm og består av natursten fuget eller klint med leire. Fundamentet står igjen i høyde med underkant bjelkelag. Se mer om dette i rapport om Røkeværelset. Det er ikke funnet spor etter Hvitsalens eldre brannmur. Eksisterende brannmur er oppført i 1937.

Rapp, panel og kledt himling: Etter en første periode med umalt interiør, synlige takbjelker og nakne tømmervegger ble det østre rommets himling lukket. Vi vet ikke himlingen ble bordkledt eller lerretstrukket. Eventuelt først bordkledt for så å bli trukket. Eldre himlingselementer ble fjernet i 1937 da det ble lagt ny opprettet himling av pløyde underbord trukket med jutestrie, papirkledt og malt. På østveggen er det bak stussbrett fra 1937 registrert negativspor etter tidligere himling. I løpet av 1700-årene (sannsynligvis) ble tømmerveggene rappet. Rappen ble festet dels rett på skavhugget tømmer og dels på påslåtte spiler og skavhuggede bord. Spiler og bord ble antagelig slått på der skjeve tømmervegger var i behov for utforing/oppretting. På østveggen er dette utført i nedre del av veggen, mens øvre del kun er skavhugget og rappet direkte på tømmeret. Det er funnet spor av blå farge på rappen. I annet kvartal av 1800-årene ble veggene kledt med staffprofilert skyggepanel, malt skarp grønt. Dette panelet er bevart på nord-, øst- og på noe av sydveggen. I siste halvdel av 1800-årene og fremover ble panelet kledt med etterhvert syv lag tapet. I 1907 ble tapetlagene fjernet og skyggepanelet ble malt opp i hvitt, bronsering og lys gråblå. Fargesettingen kan henføres til stilperioden som ofte kalles "det nye Norge" og er i dette tilfellet en klassisistisk type fargesammensetning. Det er ikke funnet rester av tapetlagene.

Gulv, dører vinduer og gerikter: Det eldre gulvet fra før 1937 finnes det ikke spor etter i dag, men på et foto fra 1911 sees gulvet i den eldre Hvitsalen. Gulvet ser ut til å tilsvare det bevarte gulvet i Røkeværelset. Fotografiet viser fot- og taklist tilsvarende typen som ble benyttet til hele Hvitsalen i 1937. Den tofløyede hagedøren mot vest og vinduet mot syd med tilhørende gerikter skriver seg fra siste del av 1800-årene. Det er ikke funnet rester av eldre gerikter.

SOMMERKJØKKENETS UTVIKLING

Rommet vest for den eldre Hvitsalen omtales av direktør Paul Schwartz i 1996 som "Sommerkjøkkenet". Sannsynligvis ble rommet tatt i bruk som kjøkken i 1884 da første eier i Schwartzfamilien Johan Jørgen Schwartz disponerte den nordre del av bygningen og (formelt sett medeier) ingeniør J. von der Lippe flyttet inn i og disponerte den søndre del av bygningen. I nordre del ligger det opprinnelige kjøkkenet med grue. I søndre del var det neppe noe kjøkken før den tid, men altså en praktisk nødvendighet etter 1884. Spesiell bruk av rommet før 1884 er ukjent, men rommet inngår i gammel tid som del av vestre romsuite i hovedgårdens barokkplan.

Eldste interiør. Tømmer og takbjelker: Sommerkjøkkenets eldste interiør hadde sannsynligvis synlige umalte tømmervegger som i løpet av 1700-årene ble malt opp med limfarge. Umalte takbjelker med enkle stussbrett. Staffprofilerte umalte himlingsbord. Fotlister, gerikter, dører og vinduer fra denne perioden er det ikke funnet spor etter. Rommets interiør tilsvarte interiøret i naborommet i øst.

Brannmurer og ildsteder: Det er ikke registrert rester etter eldre brannmur. Siden sammenslåingen med naborommet i øst har en større og da ny brannmur dekket veggfeltet der den eldre brannmuren stod. Den eldre brannmuren ble revet og fjernet i 1937.

Malte tømmervegger og kledd himling: Tømmerveggene i det vestre rommet ble malt med limfarge i løpet av 1700-årene. Sannsynligvis ble også himlingen kledd tilsvarende rommet i syd. Det er ikke registrert rester etter eldre himling utover den opprinnelige.

Gulv, dører vinduer og gerikter: Direktør Paul Schwartz forteller i 1996 at en kjøkkendør ble fjernet i 1937. Den gjentattede åpningen etter denne døren samsvarer med plasseringen av vinduet mot syd. Døren var noe bredere vestover i forhold til vinduet som er der i dag. Det er ikke registrert noe interiørfoto av dette rommet. Rester av eldre gerikter, og vinduer er ikke registrert. Døren på nordveggen, inn til Peisestuen er av empire type og ble antagelig satt inn i annet kvartal av 1800-årene med de andre tilsvarende dører i husets første etasje. Det eldre gulvet kjennes ikke.

DEN NYE HVITSALEN

Hvitsalens dominerende hovedelement er de ”falske bjelkene, innkassingen og brannmuren med nisje - der Forstuen har trappen med søylene og Storstuen bjelketaket og de doble empiredørene flankert av ”pilastre”. Hvitsalen er ellers uten monumentale bygningselementer, men med forholdsvis gjennomført stil og detaljering preget av klassisisme. Interiøret er helhetlig bevart slik det fremsto i 1937. Veggpanelene malt i hvitt, bronsering og lys blått understreker et klassisistisk preg. Listverk og andre bygningselementer i hvitt. Det tas her høyde for at hvitfarger kan være noe brukket.

I 1926 overtok major Johan Jørgen Schwartz bygningen etter faren, major og grosserer Paul Lassen Schwartz. Major Johan Jørgen Schwartz fikk utført en rekke moderniseringer og endringer av bygningens interiør, deriblant den utvidelsen av Hvitsalen. Paul Th. Schwartz forteller:

”I 1937 lot Johs J.S. foreta en større, høyst påkrevet reparasjon av husets søndre del hvor sommerkjøkkenet ble fjernet og veggen mellom dette og daværende ”Hvitesal” ble fjernet. 2 svære dip 28 ble innlagt som bærere for 2. etg. , og de hvilte på kraftige jernsøiler innfelt i ytterveggen mot syd og i veggen mot røkeværelse. Samtidig ble Peisestuen gjort om og den tidligere trapp opp til 2. etg. fjernet. Den skjemmende kjøkkeninngang mot syd blev borttatt likeså syrinlysthuset utenfor hvitesalsdøren. Helle terrassen ble lagt og stenbordet fra ”trammen” plassert som midtparti.”

Rommets to vinduer, mot syd og vest, skriver seg begge fra 1937 og er bevart med opprinnelig tidstypiske gerikter. Midtposten er åpenbart kopiert etter vinduet i Røkeværelset (speilvendte karnissprofiler). Vinduet mot syd er konstruert med overlys, noe som forsterker symmetri i forhold til hagedøren. Hagedør og vindu mot øst ble beholdt. Skyggepanelet i den gamle Hvitsalen ble kopiert og benyttet som veggkledning i den nye Hvitsalens vestre halvdel. På bakgrunn av fotografier fra 1911 ser det ut som fot- og taklister i den eldre Hvitsalen ble benyttet som modell for den nye salens tak- og fotlister. Eldre sveitserpreget listverk rundt hagedør, dør til Røkeværelset og vindu i øst ble beholdt uendret. Empiredøren til Peisestuen ble utstyrt med nye gerikter lik geriktene til vinduene mot vest og syd. Behovet for nye dørgerikter er sannsynligvis forårsaket av at døren ble demontert og flyttet noe. De gamle gulvene ble fjernet og det nye grangulvet av 100x50mm bord ble lagt nord/syd i hele lengder. Det er ikke funnet spor av gulvmaling og jeg regner det for sikkert at gulvet har vært umalt helt tilbake til 1937. Sannsynligvis har bordene vært behandlet med grønnsåpe, men det bør også sjekkes for spor etter voksboning.

Hvitsalen har senere ikke gjennomgått endringer utover reparasjoner av grunnmur/nedre vegger på vest- og nordsiden og delvis oppmaling. Der hvite partiet på veggpanelene, taklist og himling er malt opp med rulle og en moderne malingstype. En del bronsering er er retusjert.

SKADER OG REPARASJONER

Tilførsel av fukt fra grunnen på grunn av uheldig plassering i terrenget har tidligere forårsaket at flere gulv i bygningen er skiftet ut. Mens andre rom har gjennomgått utskifting av hele eller deler av yttervegger, har Hvitsalen sin ytre tømmerkjerne i behold. Unntaket er selvfølgelig skilleveggen av tømmer mellom de to opprinnelige rommene, fjernet i 1937 sammen med de opprinnelige gulvene. I samme reparasjon ble vinduet mot vest og kjøkkendøren mot syd skiftet ut. Vinduet mot øst ble skiftet ut i slutten av 1800-årene, døren til Røkeværelset på begynnelsen av 1900-tallet og døren til Peisestuen i annet kvartal av 1800-årene. Gulvene på Eidsfos hovedgård har vært utsatt for større råte/soppangrep - de verste angrepene under bygningens midtre del. Selv om kryprommet under søndre del er så lavt at det nesten kan sies at bjelkene hviler rett på grunnen, er fukten fra grunnen antagelig noe mindre her. 1937-bjelkelaget har, etter foreløpig bedømmelse, greid seg bedre enn tilsvarende gulv i midtre del av bygget. Kryprommet har to luftkanaler mot øst og to mot vest samt forbindelse til tilstøtende kryprom.

Ytterveggene har vært utsatt for lekkasje fra nedløp og de vanlige råteskadene i bunnstokker som følge av at bygningen ligger lavt mot terrenget og at det har vært utført uheldige reparasjoner tidligere. Det sydøstre hjørnet ble omfattende utbedret og tømmer byttet ut med bindingsverk og Glava etter vannlekkasjer fra nedløp på 1980-tallet. En del tømmer ble også da eller tidligere fjernet og erstattet med forhøyet støpt betongmur. I disse områdene virker tilstanden i dag god - så langt det er mulig å se uten større inngrep. På vestveggen er det noe oppfukning og råte i underkant av bunnstokken der denne hviler på støp. Angrepet virker imidlertid lite dramatisk og er antagelig utviklet over svært lang tid.

Østveggen er hardere råteskadd. Her er det tidligere foretatt en reparasjon hvor teglsten er lagt mot tømmeret på innsiden av veggen, i gulvnivå (se tegning). Dette er antagelig utført i 1937 eller tidligere. Store deler av bunnstokken er hardt råteskadd fra det nordøstre hjørnet og omtrent to tredjedeler av strekningen mot det sydøstre hjørnet. Her bør det antagelig skiftes ut noe helt tømmer og teglstenen fjernes. Det bør antagelig støpes en ny såle på den gamle grunnmuren. Arbeidene forutsetter at skyggepanelet på deler av østveggen merkes og tas ned for tilgang til skadene.

Det er observert hussopp-skader i området rundt Hvitsalens brannmur. Naborommet Peisestua har hatt et omfattende angrep av hussopp og området rundt pipenedløpet synes å ha vært sentralt i angrepet. Hussopp-restene i Hvitsalen forekommer i Hvitsalens bjelkelag/stubbloft rett ut for dette området. Tømmerveggen mellom Peisestua og Hvitsalen ble undersøkt og reparert i forbindelse med restaureringen av Peisestua. I den forbindelse ble det satt inn en feieluke i Hvitsalens brannmur, som muliggjorde innsyn til tømmerveggene bak Peisestuas peis. Likeledes ble det laget to luker i hvitsalens gulv som muliggjør et visst innsyn til kryprommet. Disse er lagt nær nord- og sydveggene omtrent ved det gamle romskillet mellom Sommerkjøkken og eldre Hvitsal. Planen den gang var å videreføre sopp- og råteskadeundersøkelser i Hvitsalen i forbindelse med generell restaurering og sikring av gulv og bjelkelag mot råteskader som følge av fukt og lavt kryprom. I Hvitsalens nordvestre del har Mycoteam registrert rester av eldre hussoppangrep. Mycoteam skrev i januar 2007:

1.3 Hvitsalen. I forbindelse med saneringsarbeidene som ble utført i peisestua i 2006, ble det oppdaget ekte hussopp i kryprommet under Hvitsalen. Dette er påpekt i tidligere korrespondanse, men ikke omtalt i mycoteams rapport datert 31.01.06. Det ble tatt ny prøve fra området med inspeksjonsluke i gulvet ved dør mellom Hvitsalen og Peisestua (foto 9). I bjelken som ligger nærmest delevveggen mot Peisestua, ble det konstatert ekte hussopp (tabell1, prøvenr. 11091:4, foto10). I neste gulvbjelke ble det ikke påvist synlige tegn til alvorlige råtesopp-skader, men det er kun et begrenset område som er tilgjengelig fra inspeksjonsluka (foto11).

2. Vurdering. 2.2. Hvitsalen I Hvitsalen har hussopp-skader mest sannsynlig oppstått som følge av oppfukning fra grunnen og manglende utlufting av kryprommet under bjelkene. Det har ikke vært dampspærre på grunnen og avstanden mellom jordbakken og bjelkelaget er liten. Det kan ikke utelukkes at skadene er rester av det sanerte hussoppangrepet i Peisestua. Skadene er uansett veldig gamle og har utviklet seg over lang tid. Avstanden generelt er veldig liten mellom bjelkelag og grunnen og jordbakken er ikke fuktsikret. Dette innebærer at risikoen for råteskadsopp-skader i øvrige deler av bjelkelaget i Hvitsalen er stor.

3. Tiltak Storsalen. Hvitsalen og øvrige deler av Eidsfoss gamle hovedgård. Det anbefales å åpne gulvkonstruksjonen i hvitsalen for å kartlegge og utbedre råtesopp-skader. Konstruksjonen i Hvitsalen er tilsvarende for konstruksjonen i bjelkelaget i Peisestua (før ombygging), Storsalen og Forstua. Registrerte skader i disse rommene indikerer at Hvitsalen også er utsatt for skjulte skader.

Hussopp- og råteskadene under Hvitsalen ble ikke vurdert å være like akutte som tilfellet var i andre deler av bygningen. Rehabilitering av Hvitsalen ble derfor beregnet utført som siste i rekken av arbeider i hovedgårdens

første etasje. Utover sopp- og råtesanering er det et behov for å bedre Hvitsalens varmeisolasjon. Eksisterende gulv er isolert med tynne tangmatter som hindrer trekk, men har liten isolerende effekt. Utfordringen blir da å oppnå god nok varmeisolasjon og samtidig unngå de uheldige følgene av svært lavt kryprom. Hvorvidt det er ytterligere større skader på bjelkelaget i Hvitsalens gulv vil først kunne fastslås når gulvet er åpnet helt.

FORSLAG TIL ARBEIDER SOM BØR UTFØRES (senere avklart og noe endret i byggemøter):

Forarbeide: Vegger tildekkes med plast før andre arbeider begynner. Dører tapes. Lagringsarealer og adkomster tildekkes. Ovnene i Hvitsalen plastinnpakkes og flyttes med minst mulig demontering på vippetralle.

Himling: Underbord på falsk bjelke i vestre halvdel av salen (innkassing) settes opp igjen. Stussbrett på østvegg: Demonteres på ca 2/3 deler av veggen for å muliggjøre nedtagning av skyggepanel.

Panel østvegg: Panelbordene på ca. 2/3 deler av veggen nummereres og tas forsiktig ned for gjenoppsetting når tømmerveggen er reparert.

Tømmervegg øst: Hele bunnstokken skiftes ut i lengde på ca 2/3 av veggen.

Tømmervegg syd: Gåes over for tetting mot trekk. Om mulig isoleres noe mot støpen for å hindre kuldebro. Gerikter rundt dør og vindu avmonteres for innsyn og sjekk av tømmervegg.

Tømmervegg vest: Gåes over for tetting mot trekk. Om mulig isoleres noe mot støpen for å hindre kuldebro. Det vurderes tiltak mot råte i bunnstokk. F.eks impregnering/innsprøyting med Boracol.

Tømmervegg nord: Sjekkes etter at gulvet og bjelkelaget er fjernet. Regner ikke med skader her da disse veggene ble vurdert fra naboromsiden da arbeider ble utført der. Men intet er sikkert før sjekket.

Fotlister: Merkes og tas ned for gjenoppsetting etter utførte arbeider.

Gulv: Gulvbordene tas forsiktig opp for gjenbruk. Legges tilbake etter utførte arbeider med grunn/bjelkelag. Bord med svært løs ved kan erstattes med nye bord. Utskifting bør minimeres. Nye bord legges ved yttervegg.

Gulvbjelkelag og stubbloft: Stubbloftet fjernes. Det vurderes tre alternative konstruksjoner (Mycoteam involveres i beslutningsgrunnlaget:

1. Eksisterende bjelkelag beholdes. Matter fjernes. Sopp- og råteskader utbedres. Stubbloftet senkes noe slik at det blir plass til 5cm isolasjon under gulvbordene. Under isolasjonen legges diffusjonsåpen vindspærre. På grunnen legges fuktsperre på samme måte som utført i andre rom. Lufteventiler i øst og vest tettes og kryprommet knyttes til ventilasjonsanlegget for kryprom. Gulvbord legges på plass igjen og slipes. Bones eller grønnsåpebehandles.
2. Eksisterende bjelkelag og stubbloft fjernes. Det legges til rette for og utføres støpt gulv med tilfarere og isolasjon. Se tegning. Gulvbord legges på plass igjen og slipes. Bones eller grønnsåpebehandles.
3. Det vurderes støpt gulv med elektrisk gulvvarme.

Registreringer: Når gulvet er åpnet måles og registreres bjelkelag, fundamenter og anleggstener. Tilsvarende registrering, men av eldre åpninger, utføres når panel er fjernet fra østveggen.

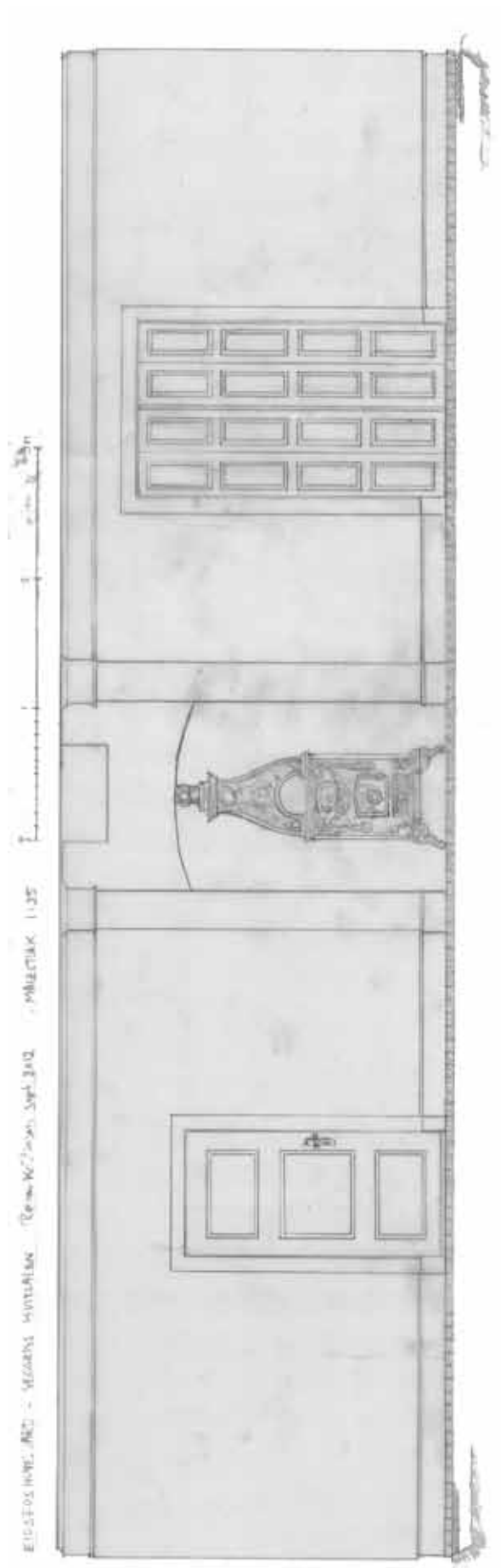
Farger og maling: Det er utført fargetrapp. Bør kompletteres noe, fotograferes av og registreres med NCS-koder på skjema. Dette kan utføres snarlig, men det vil være hensiktsmessig å bestemme malerarbeider først når snekkerarbeidene er ferdig utført. Først da vil det være mulig å ta stilling til hva som skal males opp nytt og hva som kun skal retusjeres. Det foreslås derfor at byggemøte med utførende maler først berammes etter at snekkerarbeider med gulv og vegger samt eventuelle støpearbeider er ferdigstilt.

Sopp og råteutryddelse: Befaring og undersøkelse med Mycoteam bør berammes med en gang gulvet er tatt opp. Rapport fra Mycoteam bør være grunnlag for videre sanerings og sopp/råtehindrende arbeider.

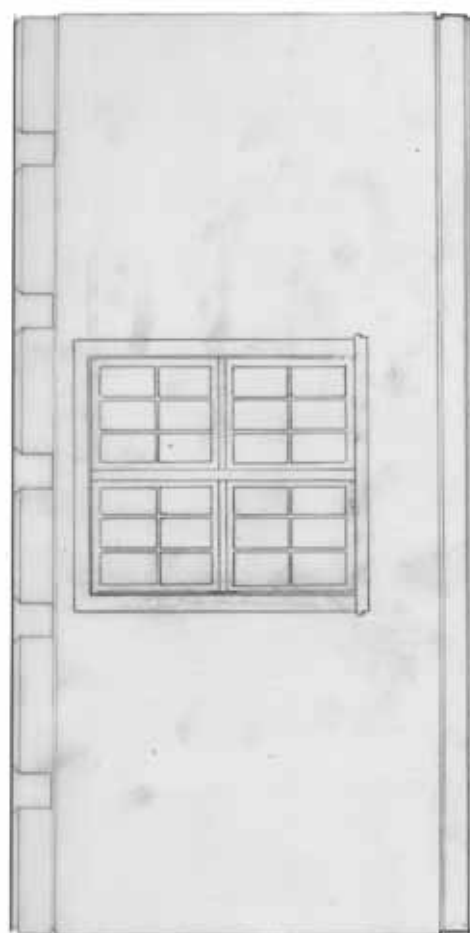
Bjelkelag mot annen etasje: Det bør vurderes å sprøyte cellulosebasert isolasjon inn i hulrommet i himlingen. Åpninger kan gjøres gjennom de ”falske” takbjelkene.

Ventilasjonsanlegg: Det bør vurderes å grave ned et ventilasjonsrør langs sydveggen for senere tilknytning til ventilasjonsanlegg plassert i f.eks Kavallerfløyen. Hvitsalen rommer store selskaper og det er behov for bedre utlufting.

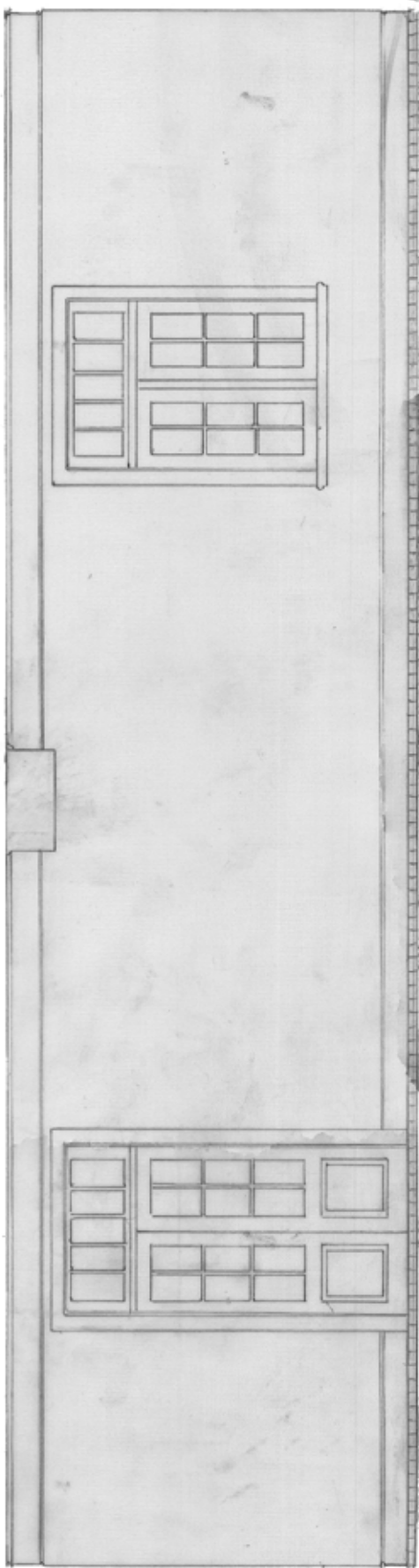
OPPMÅLINGSTEGNINGER

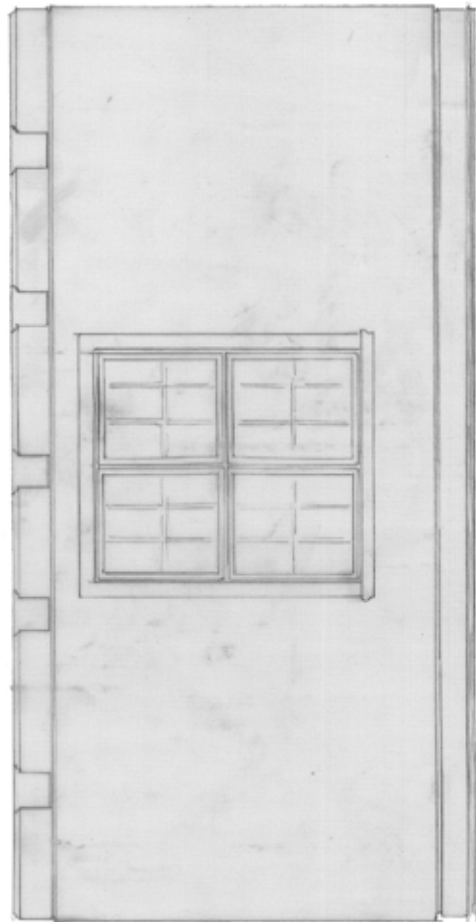
Over: Riss av nordveggen.

Til venstre: Riss av østveggen.

Over: Riss av sydveggen

Til venstre: Riss av vestveggen

EINSEFOS HOVEDGÅRD - HVITSALEN

Tegner: K. H. M. S. 1904

1:25

3m

2

1

0

1:25

EINSEFOS HOVEDGÅRD - HVITSALEN

3m

2

1

0

1:25

3m

2

1

0

1:25

3m

2

1

0

1:25

3m

2

1

0

1:25

3m

2

1

0

1:25

3m

2

1

0

1:25

3m

2

1

0

1:25

3m

2

1

0

1:25

3m

2

1

0

1:25

3m

2

1

0

1:25

3m

2

1

0

1:25

3m

2

1

0

1:25

3m

2

1

0

1:25

3m

2

1

0

1:25

3m

2

1

0

1:25

3m

2

1

0

1:25

3m

2

1

0

1:25

3m

2

1

0

1:25

3m

2

1

0

1:25

3m

2

1

0

1:25

3m

2

1

0

1:25

3m

2

1

0

1:25

3m

2

1

0

1:25

3m

2

1

0

1:25

3m

2

1

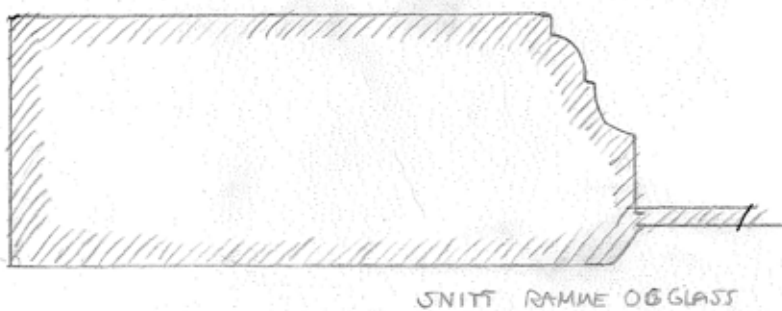
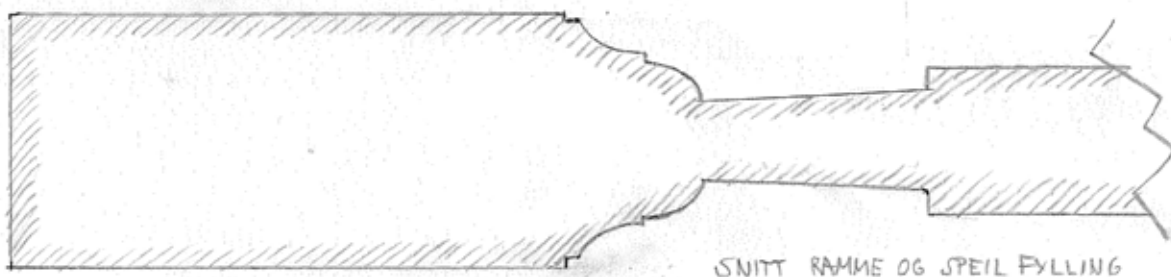
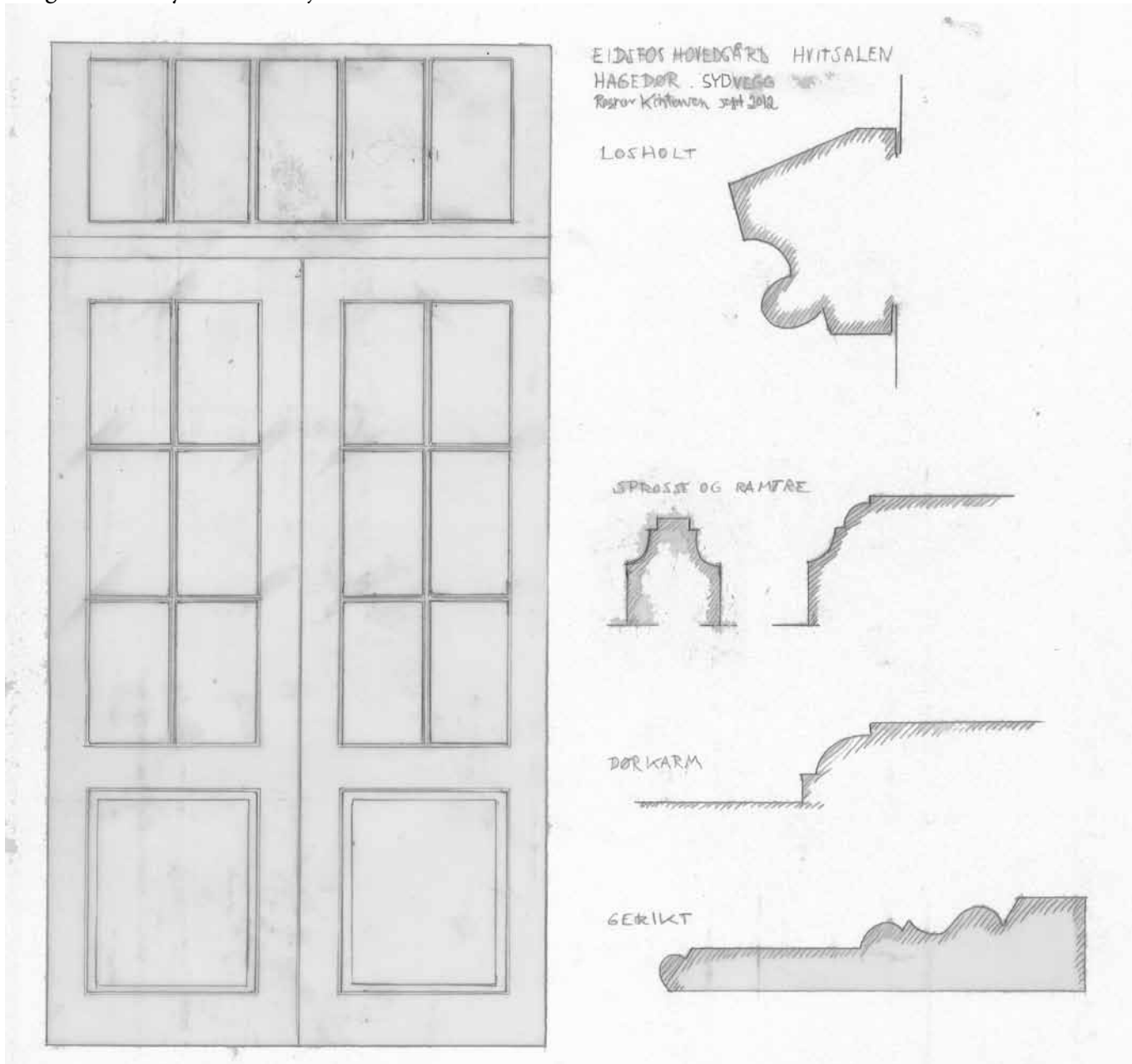
0

1:25

Gulvplan

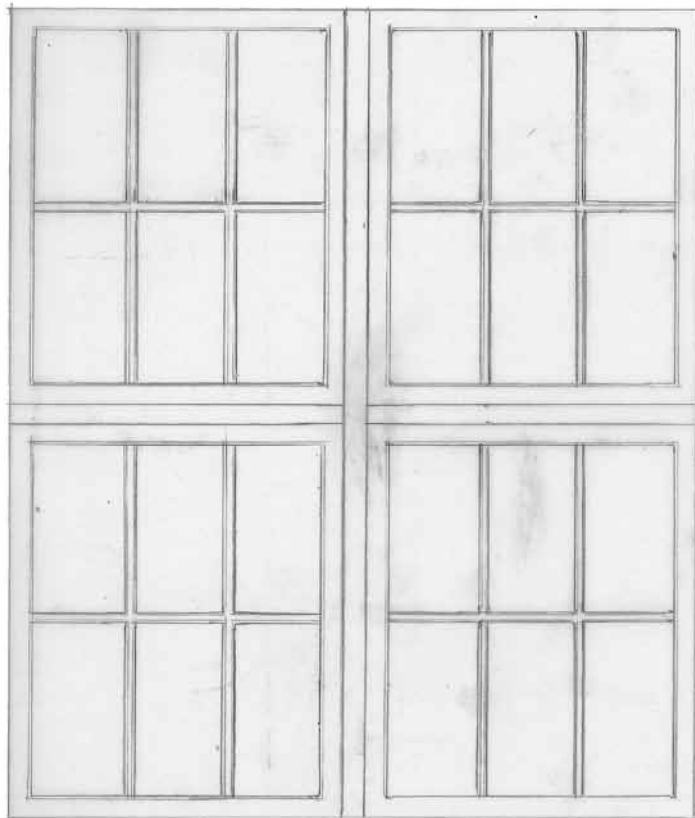
Hagedør mot syd med detaljer.

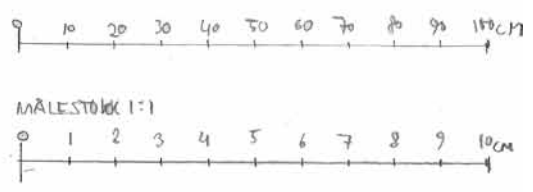
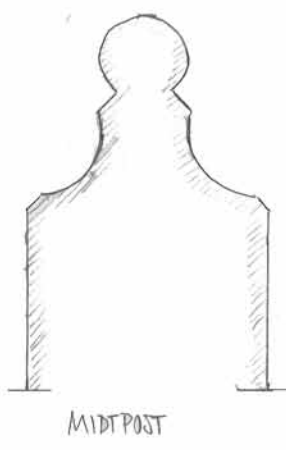
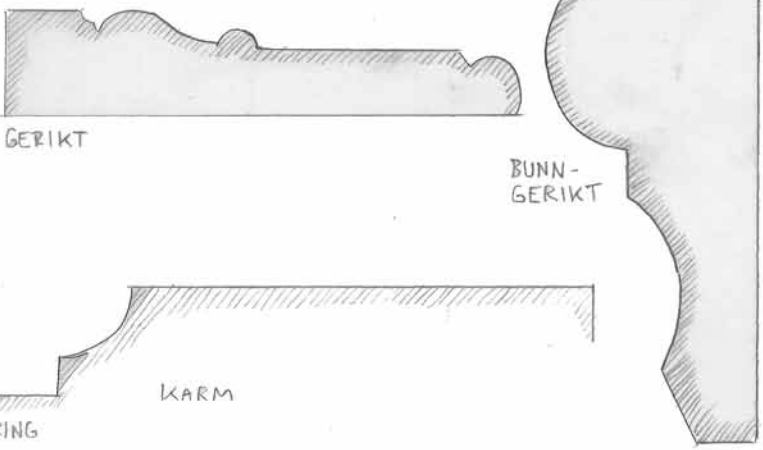
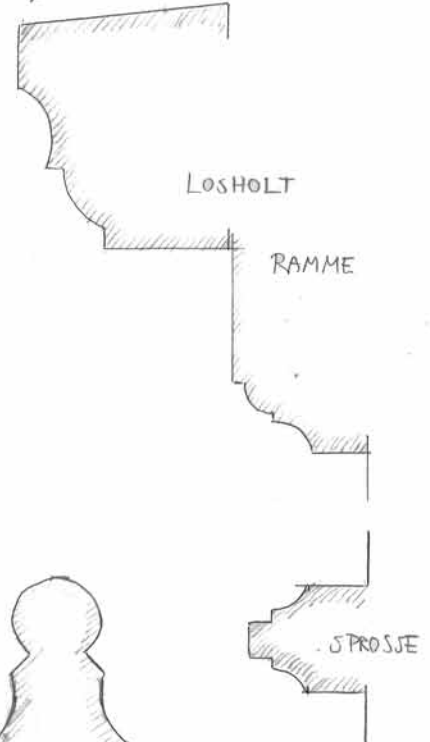
Målestokken under gjelder kun de to snitt over.

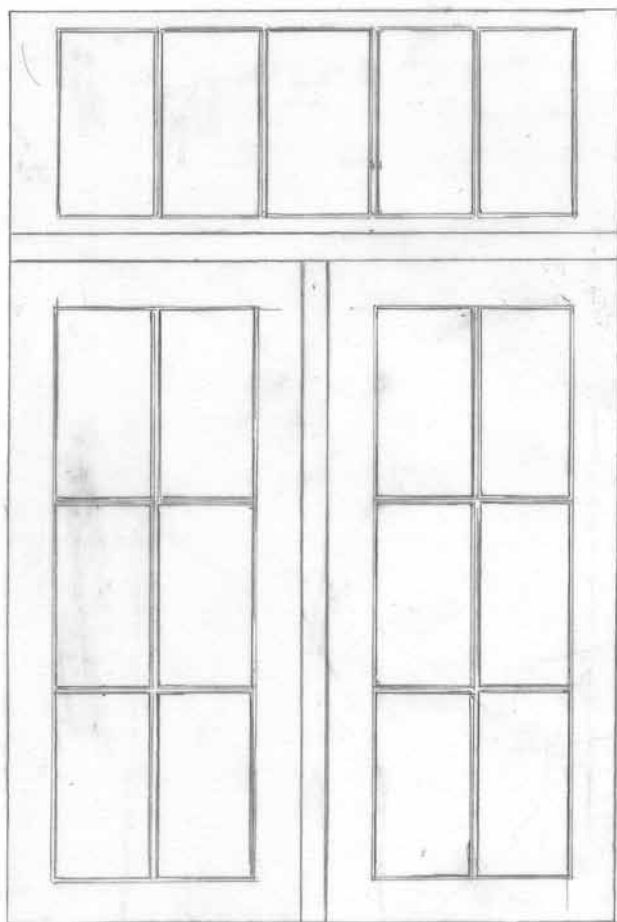
Vindu mot øst med detaljer

EIDSFOS HØVEDGÅRD - HVITSALEN
VINDU ØSTVEGG Ragnar Kjøstensen sept. 2012

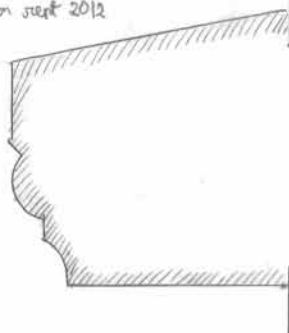

Vindu mot syd med detaljer. Vindu mot nord har tilsvarende detaljer, men samme inndeling og proporsjoner som vindu mot syd.

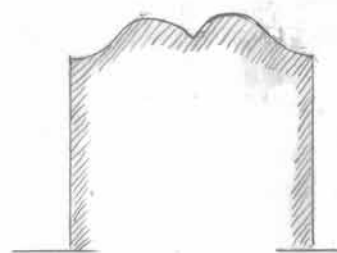
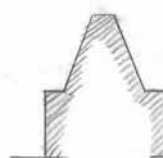

EIDSFOS HOVEDGÅRD HVIKGALENILEN
VINDU SYDVEGG
Romer-Kristensen sept 2012

LOSHOLT

SPROSSE OG MIDTPØST

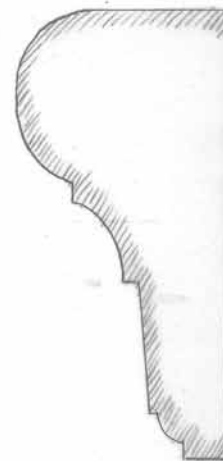
GERIKT

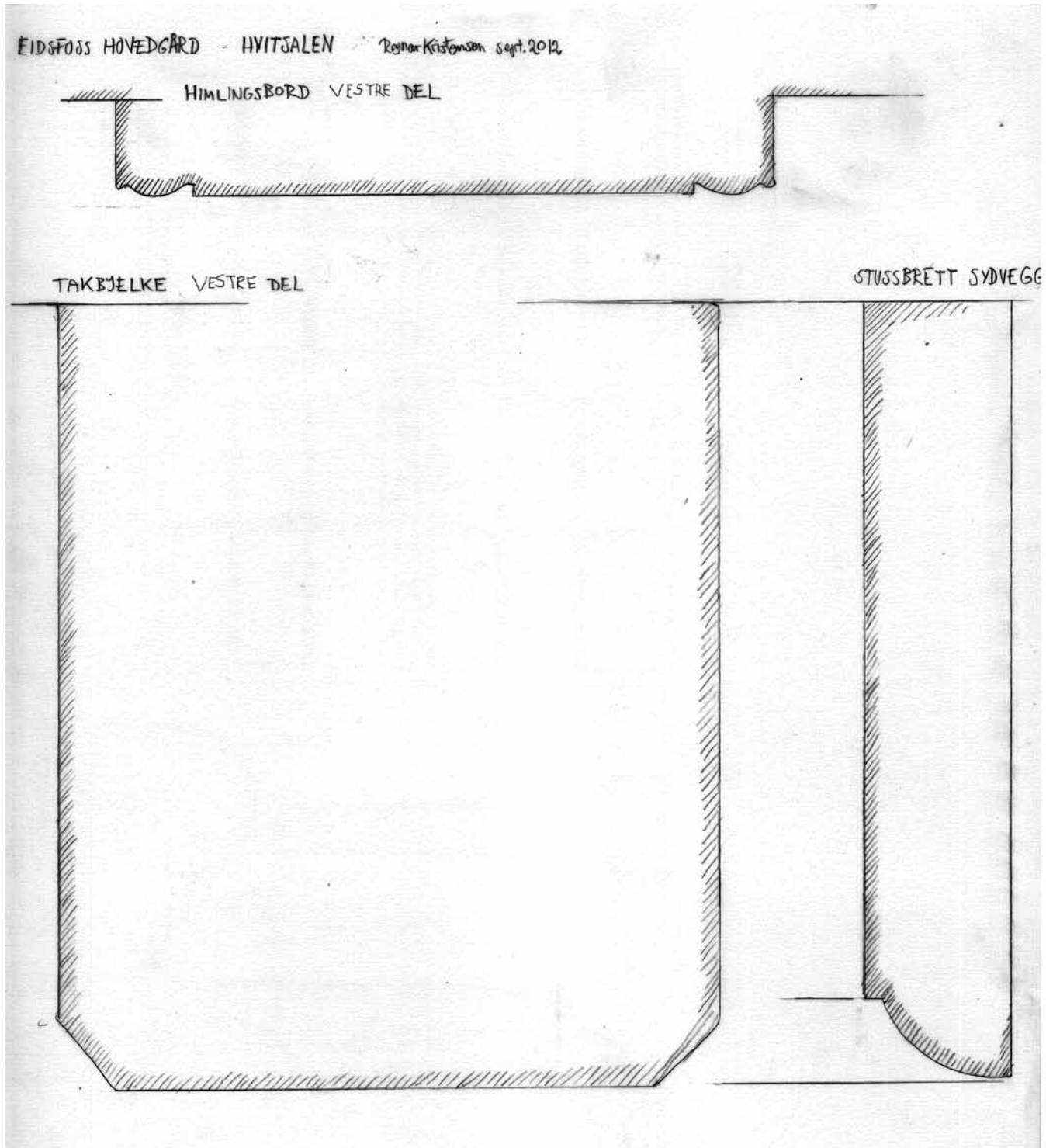
KARM

BUNN GERIKT

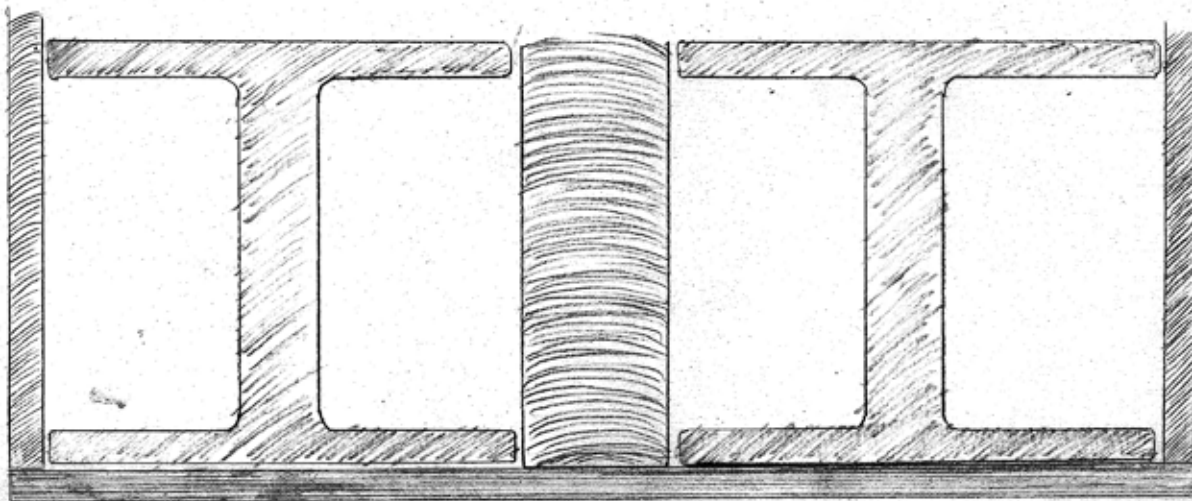
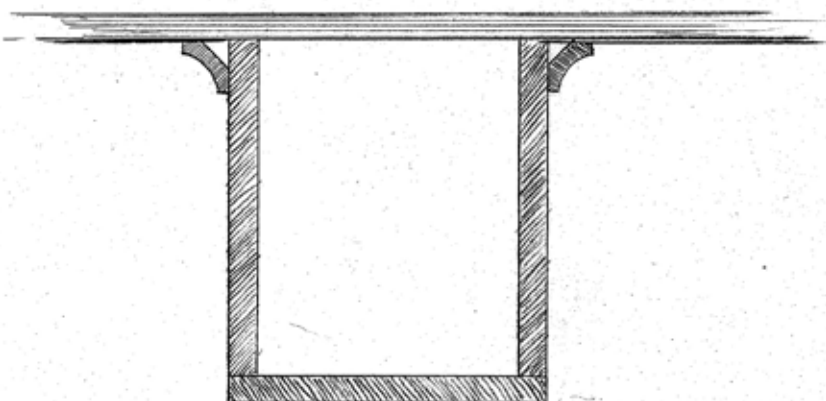

Barokktak over Hvitsalens vestre del (Tidligere Sommerkjøkkenet - etter 1884 antagelig)

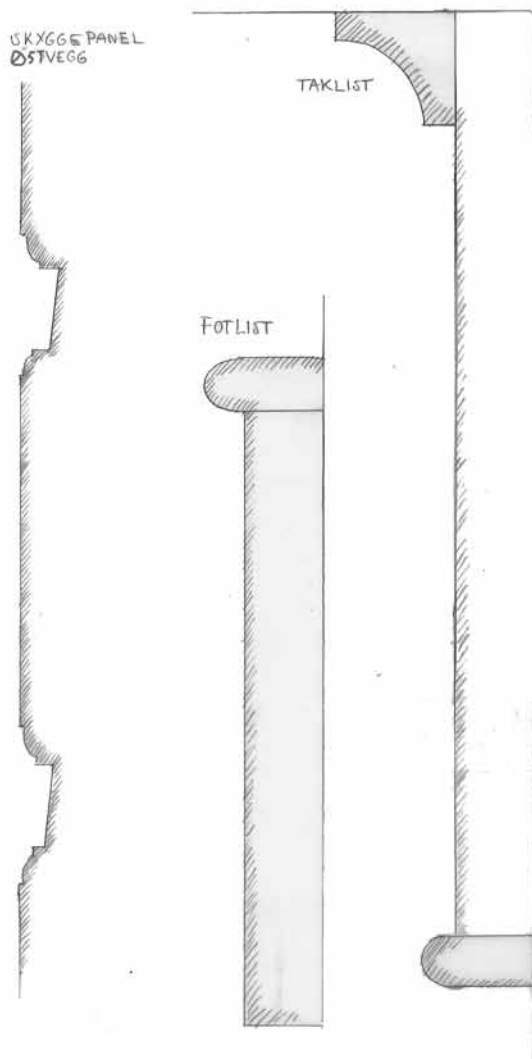

Snitt gjennom himling, "falsk bjelke" og innkassing av jerndragere, vestre del av Hvitsalen.

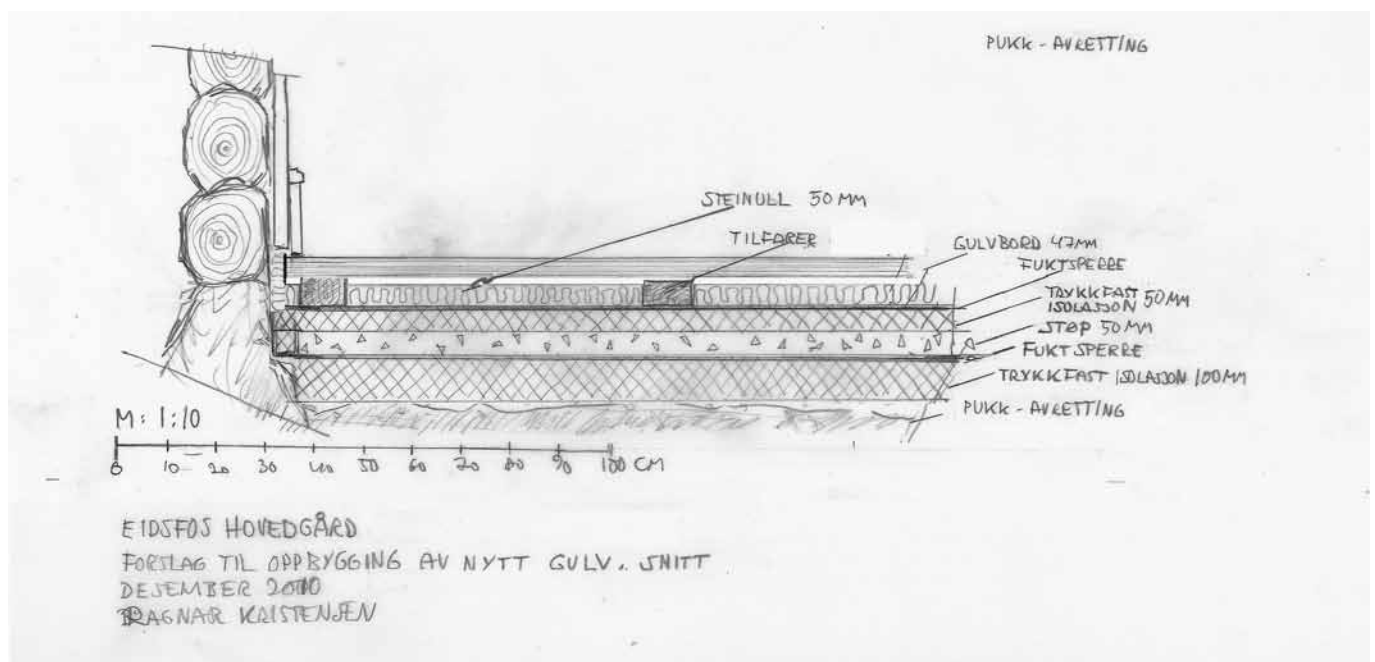
SNITT GJENNOM
HIMLING - GAMMEL
OG YNGRE. HVITSALEN
VESTRE DEL

UNDERSTØTTELSE FOR TAKBJELKER OG ANNET ETASJE ØST-VEST HVITSALEN

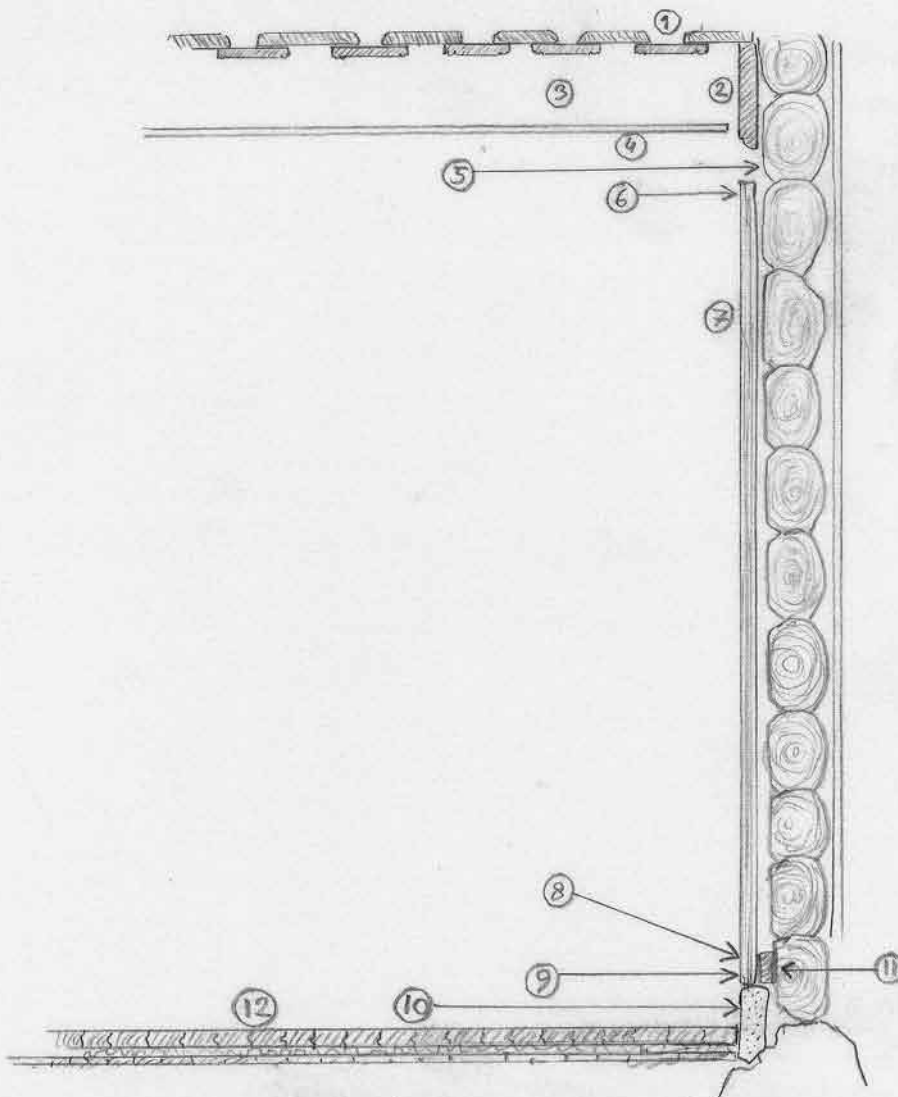

Under: Eksempel på oppbygging av nytt støpt golv med ekstra isolasjonstykkelse. Tegnet etter Byggforsk blad 522.362 Tilfarere. Oppbyggingen med ulike sjikt kan forenkles mye om det velges vanlig isolasjonstykkelse. Diskusjonsgrunnlag.

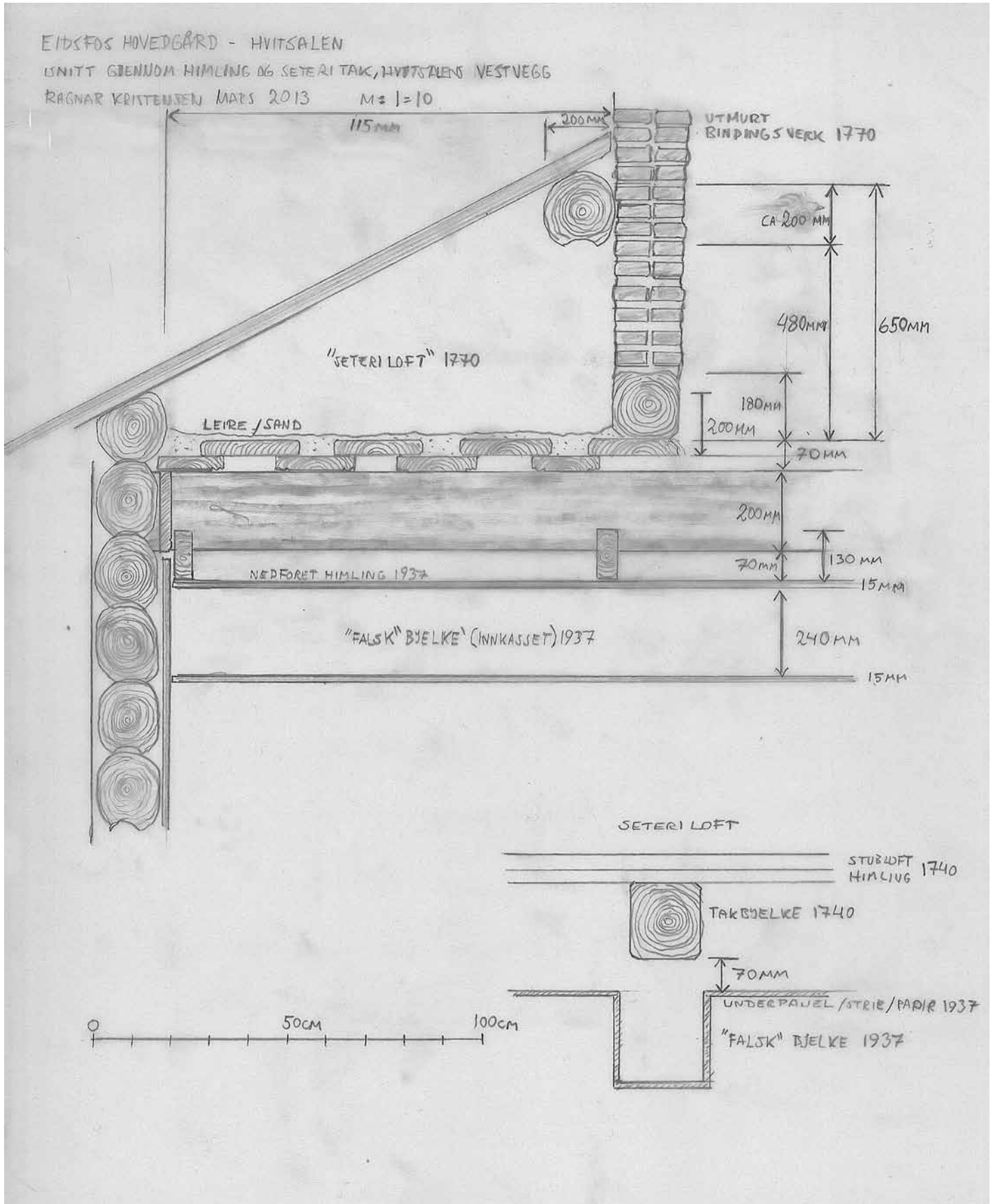
Snitt av østvegg til venstre (nord for) for vindu. Større råteskader i bunnstokk.

EIDSFOS HØVEDGÅRD - HVITSALEN
SNITT ØSTVEGG Ragnar Kristensen, sept. 2012

- ① Opprinnelig, umalt bordhimling med staffprofil
- ② Opprinnelig, umalt stussbrett med stående staffprofil
- ③ Opprinnelig, umalt bjelke med fôr
- ④ Bordtak med strukket juteleirret/malt papir fra 1937
- ⑤ Opprinnelig synlig og umalt tømmervegg. Fremdeles umalt over eldre røpnet parti. Rester av rapp inntil 283cm over gulv. Rester av blå maling på rapp.
- ⑥ Profilert skyggepanel 1840-60. Spor etter taklist.
- ⑦ Profilert og malt skyggepanel. 1840-60
- ⑧ Spor etter eksisterende fotlist
- ⑨ Spor etter eldre fotlist
- ⑩ Teglsten lagt mot tømmer
- ⑪ Spikerstyg for skyggepanel
- ⑫ Gulv fra 1937

SNITT GJENNOM HVITSALENS HIMLING OG SETERILOFTET, VESTVEGGEN

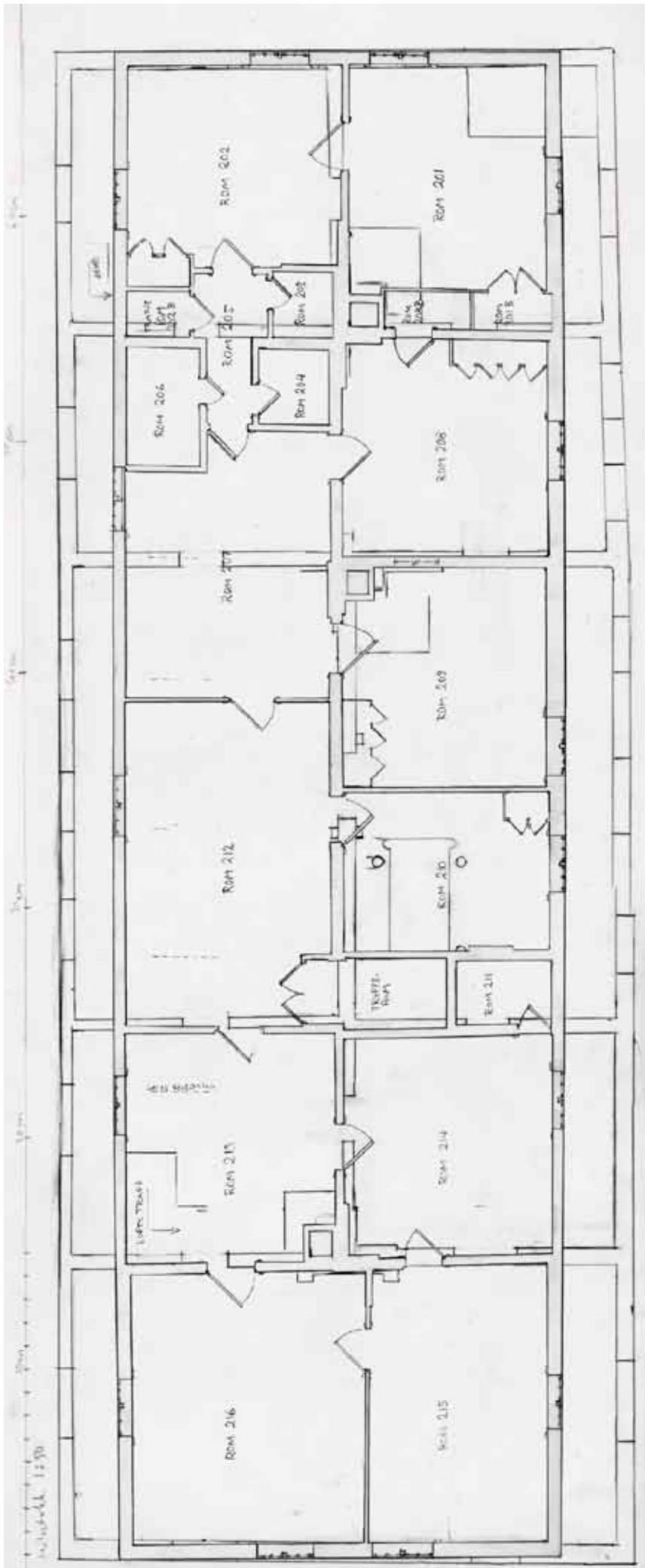

EIDSFOS HOVEDGÅRD
LOFTSTRAPP
Ragnar Kristensen 5.3.13
+50cm
M:1=10

SNITT ØST-VEST

UTMURT
BINDINGS
VERK
+ PANEL

SNITT
NORD-SYD

Under: Hvitalsalens nordvegg sett vinklet fra øst og fra vest.

Østveggen:

Under: Sydveggen vinklet fotografert fra øst og fra vest. Nederst Vestveggen.

Under: Nordveggen med bilder:

Under: Østveggen og nærfoto av bilder:

Under: Sydøstre hjørne:

Under: Sydveggen mellom dør og vindu, bilder:

Det sydvestre hjørnet:

Vestveggen ved det nordvestre hjørnet (vestveggen med bilde):

Under: Nordveggen mellom dør til Peisestua og brannmuren, med bilder:

Under: Nordveggen mellom brannmur og dør til Røkeværelset, med bilder:

Til venstre: Nord-
veggen mellom
dør til Røkeværelset og
østvegg, med bilder.

Til venstre: Vindu mot øst. Antagelig siste del av 1800-årene.

Til venstre: hagedør mot syd. Antagelig noe senere enn vindu mot øst.

Detaljer fra vindu mot øst. Detaljeringen av rammeprofil og sprosseprofil er lik på hagedøren mot syd. Losholt og gerikter har annen profilering.

Over: Skyggepanel fra 1840-60 på østveggen nordre del.

Til venstre: Dørgerikt døren til Røkeværelset. Nordvegg.

Over: Vindu mot syd. Vestre del av sydvegg.

Under: Dør til Peisestua. Nordvegg.

Over: Vindu mot vest, med varevindu.

Under: Firefløyet dør til Røkeværelset. Nordvegg.

Over: Vindusgerikt sydvegg. Antagelig 1937. Samme gerikt til vindu vestvegg og empiredør nordvegg.

Til venstre: Losholt og midtpost. Vindu sydvegg. Midtposten synes å være kopiert etter eldre vindu i Røkeværelset.

Under: Innkassing av jerndragere samt "falske" bjelker.

Til venstre og under: Detaljer fra brannmur.

Eidsfos verk støpejernsovn. Begynnelsen av 1900-tallet?

Østvegg, under og til høyre (syd) for vindu. Sprekker i fotlist og avflassing av maling fra nedre del av panel. Noe sprekker i panel. Antagelig til tider fuktighet bak. Nederst løsnet fotlist avslører eldre råteskader.

Avdekket tømmervegg under østvindu. Tydelige spor etter rapping. Utover det, ingen veggfarger direkte på tømmeret. Også bruk av stående skavhuggede bord som underlag for rapp. Spikerslaget for panelet er svært råttent og mellomrommet inn til tømmeret fyllt opp av rask og råte.

Under: Østvegg. Råteskader i spikerslag for panel og i bunnstokken. Bunnstokken er bortimot gjennområtnet.

Østveggen, hjørnet mot nordøst. Større råteskader i spikerslag og bunnstokk.

Under: Tømmerveggen avdekket på østveggen nærmere sydøstre hjørne. Bunnstokken i bedre tilstand

Under: Bunnstokken på sydvegg, mellom sydøstre hjørne og hagedør. Tømmeret ser bra ut (råteskadde deler av bunnstokk tidligere fjernet), men antagelig et eldre råte- eller insektangrep høyere opp på veggen, bak panelet (dryss).

Under: Avdekket tømmer og støp på sydvegg. Først mellom sydøstre hjørne og hagedør. Dernest mellom hagedør og vindu på sydvegg. Tømmeret virker bra på denne delen av sydveggen.

Under: Under vindu på vestvegg. Bra tømmer, men noe råte eller oppmyket tre oppunder der bunnstokken møter støp/grunnmur.

Under: Avdekket opprinnelig stussbrett og tømmer på østvegg over vindu. Stussbrettets profil stikker så vidt nedenfor det strukne taket fra 1937. Deretter et parti umalt tømmer, søl fra rapp, skavhugging og ned-erst, panelet fra 1840-60. Falsk takbjelke til venstre.

Under: Høyre del av det avdekkede partiet på østveggen. tilsvarende bildet over.

Til høyre: En av de falske takbjelkene fra 1937. Underdelen av kassen er åpnet. Foto i retning øst mot drageren i tidligere romskille.

Under: Samme "falske" bjelke, men mot vest. Øvre del av panel bør åpnes for innblikk i eldste veggparti mot stussbrett/tømmervegg.

Over: Hulltagning inne i bjelkekassen nær drageren i opprinnelig romskille. Opprinnelig barokk takbjelke sees tydelig med faset kant. Over skimtes himlingsbordene med staffprofil.

Til venstre: Hulltagning samme sted som åpner inn til jerndrageren fra 1937.

Under: En bit rapp med maling. Hentet fra åpningen på østvegg, over vindu.

Luker i gulvet gir noe innsyn i kryprom og bjelkelag/ stubbloft. Øvre bilde fra parti ved nordvegg. Her er rester av ekte hussopp.

Bildet under fra parti ved sydvegg.

MALERANVISNING

Formålet med restaureringen av rommet er at det skal fremstå som det gjorde i 1937 da vestre og østre rom ble slått sammen til dagens Hvitsal. I dag fremstår rommet uryddig fordi vinduer er blitt malt opp ulikt og det er mange sår i overflatene.

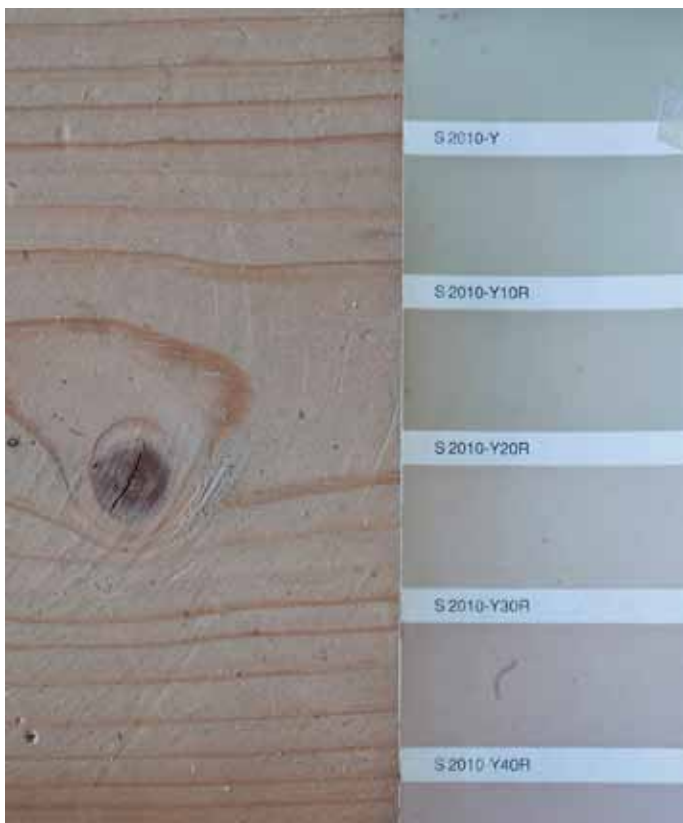
En oversikt over avleste farger fra den sammenslåtte store Hvitsalens første periode anno 1937 og senere viser hele veien gulnet gråhvitt. Siste sjikt skittent og påført med rulle. Fra himling til fotlist med unntak av veggpanelenes skyggefelt i blått og profilenes bronsering. Mange steder er det brukt sparkel. Det meste unntagen vinduer og dører samt veggpanelets skygge og profil er i nyere tid malt svært tynt opp med rulle. - nærmest en oppfrisking. Oppfriskingen er gjort i en litt skitten hvit/lysgrå.

De lyse eller "hvite" fargene fra 1937 er tolket som hvitt, muligens med et kjølig brekk i retning av antikkhvitt. Det er så mye gult i avdekkingene og vanskelig å danne et klart bilde ved avlesing alene. Brekket må i såfall være adskillig mindre/lysere enn antikkhvitt handelsvare. Brekket må gå mot blått/kjølig. Det vil sammenfalle med veggpanelnets skyggefelt og den kjølige bronseringen på profilene.

Bygningsdel	Avlest NCS kode	Males opp
Himling inklusive hulkil	0505-Y50R	Hvit / lys antikkhvitt
Hulkil	1005-y / 1005-Y10R	Hvit / lys antikkhvitt
Taklist med avslutning	1005-Y10R - 1005-Y	Hvit / lys antikkhvitt
Bjelker	1005-Y10R	Hvit / lys antikkhvitt
Veggpanel rygg	1005-Y / 1005-G80Y	Hvit / lys antikkhvitt 1)
Veggpanel skygge	0502-B / 1002-B	Retusjeres
Veggpanel profil	bronsering, kjølig	Retusjeres
Brannmur	1005-Y / 1005-Y10R - 0505-Y50R	Hvit / lys antikkhvitt
Dører	1005-Y	Hvit / lys antikkhvitt
Dør karm	1005-Y / hvit	Hvit / lys antikkhvitt
Dørgerikter	1002-Y / hvit	Hvit / lys antikkhvitt
Vindu	1005-Y50R / 0505-Y50R	Hvit / lys antikkhvitt
Vindusgerikter	1005-Y50R / 0505-Y50R	Hvit / lys antikkhvitt
Fotlist	0505-Y50R	Hvit / lys antikkhvitt
Gulv	Trehvitt, grønnsåpevasket	Lys oker 2010-Y30R 2) Alternativ: 2502-Y

1) Dersom veggpanelenes flask/rygg ikke males opp nytt, retusjeres med matt maling, f.eks alkyd etter elektronisk fargeavlesing. Justeres på stedet. Det er min oppfatning at en slik retusjering kan være summarisk og ikke utført med palett. Om nødvendig kan man gå over i etterkant og legge en tynn lasur der det synes nødvendig. Når malerier og bilder kommer opp på veggen og møbler på gulvet vil ikke blikket trekkes mot uperfekte retusjeringer. Det bør heller brukes midler på en ordentlig oppmaling av veggpanelenes rygger/flask senere.

2) Fargekoden 2010-Y30R er lest av mot et kalkbehandlet og grønnsåpebehandlet gulv (se foto neste side). Man kan naturligvis velge en ren grå, men foreslåtte farge ligger tett opp mot grønnsåpebehandlet gulv og har en relativt nøytral karakter. Alternativt 2502-Y som ble benyttet gjennom første halvdel av 1900-tallet. Jeg tror imidlertid den første varianten vil virke friskere.

Nytt gulvbord, kalkvasket og grønnsåpebehandlet

Gammelt gulvbord, kalkvasket og grønnsåpebehandlet

HVITSALENS HISTORISKE PERIODER OG RESTAURERINGSVALGET

Hvitsalens fargehistorie er vanskelig eller umulig å sette sammen til komplette dokumenterte perioder da kun perioden fra 1937 til i dag er komplett bevart. Alle tidligere perioder mangler viktige elementer.

Østre del av Hvitsal:

- Ca 1740 - Bevart himling og tømmervegger
- Ca 1800 - Rapp på tømmervegger
- Ca 1840 - Bevart veggpanel (mulig veggene fremdeles var rappet).
- Ca 1840 - 60 Bevart veggpanel
- Ca 1880 -1900 Bevart ett vindu og en hagedør med gerikter
- Ca 1907 - Bevart en firefløyet dør samt malte overflater på panel
- Ca 1937 - Bevart alle elementer

Vestre del av Hvitsal:

- Ca 1740 - Bevart himling og tømmervegger
- Ca 1800 - Maling på tømmervegger
- Ca 1840 - Bevart maling på tømmervegger og en dør
- Ca 1840 - 60 Bevart maling på tømmervegger og maling på en dør
- Ca 1880 -1900 Bevart maling på tømmervegger og maling på en dør
- Ca 1907 - Bevart maling på tømmervegger og maling på en dør
- Ca 1937 - Bevart alle elementer

På bakgrunn av dette magre resultatet gir det ingen mening, men mye gjetning å forsøke å stille opp de ulike periodenes interiør. Det er gitt at 1937 er det plausible og riktige tidspunkt for restaurering/tilbakeføring. Alle andre perioder innebærer så omfattende gjetning at tilbakeføring vil ligge utenfor begrepet restaurering.

Jeg har foreslått at Hvitsalen males opp som den sto i 1937 og eiernes intensjon med rommet var åpenbart at det skulle fremtre som en klassisistisk idé i hvitt, lys blått og gull med trehvitt gulv slik salsgulv var. Når salsgulvet da skal males (i strid med byggherrens åpenbare intensjon, bør det gjøres med en farge som ikke bryter for mye med inntrykket av trehvitt gulv. Det eneste nye elementet som innføres er maling på gulvet. Dette bør da utføres på en måte som ikke bryter for mye med den opprinnelige intensjon.

AVLESING AV FARGETRAPPER

Eidsfos hovedgård		
Rom: HVITSALEN	Element: HIMLING 1937 over dør til Røkeværelse	Dato: 2012
Sjikt	Beskrivelse	Merknad
	Papp på strukket jutestrie	gulnet syreholdig papp
1	0505-Y50R	Linolje
2	Hvit	ant. vannbasert, utført med rulle, tynt strøk
3		

Eidsfos hovedgård		
Rom: HVITSALEN	Element: HULKIL HIMLING 1937	Dato: 2012
Sjikt	Beskrivelse	Merknad
	Treverk	Standard hulkillist
1	1005-y / 1005-Y10R	linolje
2	0502-Y	alkyd?
3	Hvit	ant. vannbasert, utført med rulle, tynt strøk

Eidsfos hovedgård		
Rom: HVITSALEN	Element: TAKLIST/BÅND NORD 1937 Over dør til Røkeværelset (østre del av veggen)	Dato: 2012
Sjikt	Beskrivelse	Merknad
	Treverk	
1	1005-Y10R grunning	Linolje
2	1005-Y10R overflate	Linolje
3	1005-Y overflate	ant. vannbasert, utført med rulle, tynt strøk

Eidsfos hovedgård		
Rom: HVITSALEN	Element: TAKLIST/BÅND AVSLUTNING NORD 1937 Over dør til Røkeværelset	Dato: 2012
Sjikt	Beskrivelse	Merknad
1	1005-Y10R	
2	Bronsering, kjølig	Antagelig forkastet og overmalt. Ikke ellers.
3	1005-Y10R	
4	1005-Y overflate	

TAKLIST/BÅND AVSLUTNING NORD
Til venstre for brannmur (Vestre del av veggen)

Tilsvarende taklist. Her finnes ingen spor etter bronsering.

Eidsfos hovedgård		
Rom: HVITSALEN		Element: DRAGER SIDE MOT VEST 1937 Nær brannmur
Dato: 2012		
Sjikt	Beskrivelse	Merknad
	Treverk	
1	1005-Y30R	Linolje
2	1005-Y10R	Linolje
3	Hvit/Lys grå	ant. vannbasert, utført med rulle, tynt strøk

Eidsfos hovedgård		
Rom: HVITSALEN		Element: FOTLIST NORDVEGG 1937 Til venstre for dør til Røkeværelset
Dato: 2012		
Sjikt	Beskrivelse	Merknad
	Treverk	
1	1005-Y50R Grunning	Linolje
2	0505-Y50R Overflate	Linolje
3	Hvit	ant. vannbasert, utført med rulle, tynt strøk

SKYGGEPANEL, RYGG OG SKYGGE

Eidsfos hovedgård		
Rom: HVITSALEN	Element: SKYGGEPANEL , SKYGGE, NORDVEGG 1937 Venstre side av brannmuren. Panel fra 1937.	Dato: 2012
Sjikt	Beskrivelse	Merknad
	Treverk, furu	Høvlet og staffprofilert (liten) skyggepanel
1	0505-Y50R grunning	Linolje
2	0502-B / 1002-B-overflate	Linolje, noe krakelert

Eidsfos hovedgård		
Rom: HVITSALEN	Element: SKYGGEPANEL, RYGG, NORDVEGG 1937 Venstre side av brannmuren, mot vest. Panel fra 1937.	Dato: 2012
Sjikt	Beskrivelse	Merknad
	Treverk	
1	3020-G40Y skitten farge, grunn	linolje
2	2030-G10Y overflate	linolje
3	1005-Y /1005-G80Y	linolje
4	1005-Y10R	ant. vannbasert

Eidsfos hovedgård		
Rom: HVITSALEN	Element: TØMMERVEGG VEST 1700-TALL Hjørne sydvest	Dato: 2012
Sjikt	Beskrivelse	Merknad
	Treverk	
1	1020-Y70R skarp rosa	limfarge
2	4502-Y mørk grå	limfarge. Sjiktet finnes ikke under vestvindu

Eidsfos hovedgård		
Rom: HVITSALEN	Element: RAPP VEGG ØST 1700-TALL+ Fragment fra parti til venstre over vindu	Dato: 2012
Sjikt	Beskrivelse	Merknad
	Kalkmørtel festet til vegg med skavhugg	festet til ubehandlet tømmer med skavhugg
1	Hvit	limfarge eller kalk
2	2020-B30G	limfarge
3	4020-B10G	limfarge
4	3010-G	limfarge

SKYGGEPANEL
RYGG OG
PROFIL

SKYGGEPANEL
SKYGGE

Eidsfos hovedgård		
Rom: HVITSALEN	Element: SKYGGEPANEL RYGG, NORDVEGG 1840-60 Østre del (til høyre for dør til Røkeværelse)	Dato: 2012
Sjikt	Beskrivelse	Merknad
	Treverk	
1	3020-G40Y	Linolje
2	2030-G10Y	Linolje
3	1005-Y / 1005-G80Y	Linolje
	1005-Y10R /gråhvit	Ant. vannbasert, utført med rulle, tynt strøk

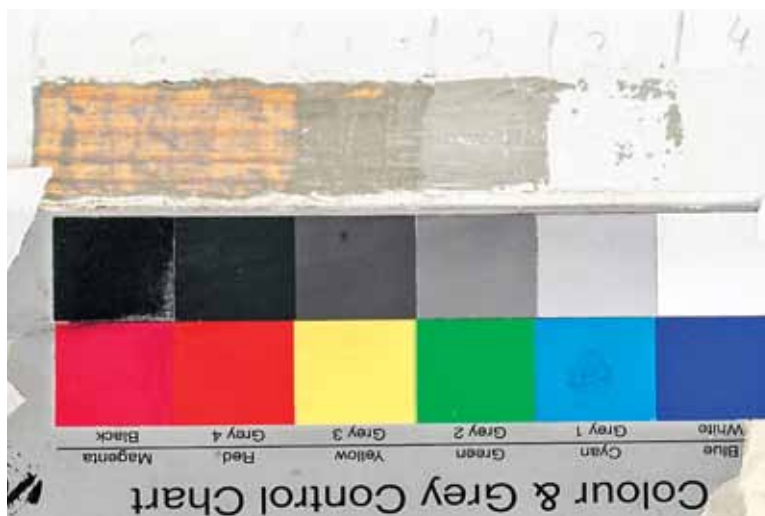
Eidsfos hovedgård		
Rom: HVITSALEN	Element: SKYGGEPANEL PROFIL NORDVEGG 1840-60 Østre del (til høyre for dør til Røkeværelse)	Dato: 2012
Sjikt	Beskrivelse	Merknad
	Treverk	
1	3020-G40Y	linolje
2	1005-Y / 1005-G80Y	linolje
3	Bronsering, grønnlig	bronsering
4	1005-Y10R /gråhvit	linolje
5	Bronsering, rødlig	bronsering

Eidsfos hovedgård		
Rom: HVITSALEN	Element: SKYGGEPANEL SKYGGE, NORDVEGG 1840-60 Østre del (til høyre for dør til Røkeværelse)	Dato: 2012
Sjikt	Beskrivelse	Merknad
	Treverk	
1	2020-G10Y	linolje
2	1002-Y	linolje
3	1002-Y / hvit	linolje
4	1502-Y / grå	linolje
5	0502-Y	linolje
6	0502-B / 1002-B overflate	linolje

DØRGERIKT MOT RØKEVÆRELSE 1900

DØRGERIKT MOT RØKEVÆRELSE

Eidsfos hovedgård		
Rom: HVITSALEN	Element: DØRGERIKT MOT RØKEVÆRELSE 1900 Høyre side av døren	Dato: 2012
Sjikt	Beskrivelse	Merknad
	Treverk	
1	5005-Y20R	
2	3005-Y20R	
3	8010-Y10R	Finnes få steder. Antagelig skrappt vekk. Løs.
4	1002-Y / hvit	Fremstår til dels hvit.
5	1002-Y /hvit	

Eidsfos hovedgård		
Rom: HVITSALEN	Element: DØRGERIKT MOT RØKEVÆRELSE 1900 Over døren	Dato: 2012
Sjikt	Beskrivelse	Merknad
	Samme som på høyre side av døren	

GERIKT HAGEDØR SYD

HAGEDØR RAMME

Eidsfos hovedgård		
Rom: HVITSALEN		Element: GERIKT HAGEDØR SYD 1900 + Venstre side av døren
		Dato: 2012
Sjikt	Beskrivelse	Merknad
	Treverk, profilert gerikt i sveitserstil	
1	5000-N	linolje
2	8010-Y10R	linolje
3	1005-R60B	linolje
4	1005-Y	linolje
5	0505-Y / hvit	alkyd?
6	Grå	linolje, malt i forbindelse med rest. av døren

Eidsfos hovedgård		
Rom: HVITSALEN		Element: HAGEDØR RAMME 1900+ Venstre ramme på venstre dørblad
		Dato: 2012
Sjikt	Beskrivelse	Merknad
	Treverk, ramtre	
1	8010-Y10R	linolje
2	1005-R60B	linolje
3	1005-Y	linolje
4	hvit	linolje
5	1005-Y	linolje
6	Hvit	Alkyd?
7	Grå	linolje, malt i forbindelse med rest. av døren

Eidsfos hovedgård		
Rom: HVITSALEN	Element: HAGEDØR KARM 1900+ Høyre karm	Dato: 2012
Sjikt	Beskrivelse	Merknad
	Treverk, høvlet.	
1	8010-Y10R	linolje
2	1005-R60B	linolje
3	1005-Y	linolje
4	Hvit	linolje
5	1005-Y	alkyd?
6	Grå	linolje, malt i forbindelse med rest. av døren

Eidsfos hovedgård		
Rom: HVITSALEN	Element: HAGEDØR KARM FORING 1900+ Høyre foring	Dato: 2012
Sjikt	Beskrivelse	Merknad
	identisk med karm	

GERIKT VINDU ØST

VINDU ØST MIDTPOST

Eidsfos hovedgård			
Rom: HVITSALEN		Element: GERIKT VINDU ØST 1880+/- Venstre side av vinduet	Dato: 2012
Sjikt	Beskrivelse	Merknad	
	Treverk, profilert høvlet sveitserstil		
1	5005-Y20R		
2	3005-Y20R		
3	8010-Y10R	Sitter løst til underlaget	
4	1005-R50B		
5	0505-Y40R		
6	0502-Y		
7	Grå	linolje, malt i forbindelse med rest. av vindu	

Eidsfos hovedgård			
Rom: HVITSALEN		Element: VINDU ØST MIDTPOST 1880+/-	Dato: 2012
Sjikt	Beskrivelse	Merknad	
	Treverk		
1	3005-Y20R	linolje	
2	8010-Y10R	linolje, sitter løst til underlaget	
3	1000-N / hvit	linolje	
4	0505-Y50R	linolje	
5	Lys grå	alkyd?	
6	Grå	linolje, malt i forbindelse med rest. av vindu	

GERIKT VINDU SYD

VINDU SYD MIDTPOST

Eidsfos hovedgård		
Rom: HVITSALEN	Element: VINDU SYD MIDTPOST 1937	Dato: 2012
Sjikt	Beskrivelse	Merknad
	treverk	
1	1005-Y50R /0505-Y50R	linolje
2	Hvit / lys grå	ant. vannbasert, malt med rulle

Eidsfos hovedgård		
Rom: HVITSALEN	Element: Element: GERIKT VINDU SYD 1937 Venstre side av vinduet	Dato: 2012
Sjikt	Beskrivelse	Merknad
	treverk	
1	1005-Y50R	linolje
2	Hvit / lys grå	alkyd

Eidsfos hovedgård		
Rom: HVITSALEN	Element: Element: VINDU MIDTPOST VEST 1937 Venstre side av vinduet	Dato: 2012
Sjikt	Beskrivelse	Merknad
	treverk	
1	1005-Y50R / 0505-Y50R	linolje
2	0502-Y Hvit / lys grå	alkyd eller linolje
3	Lys grå	

Eidsfos hovedgård		
Rom: HVITSALEN	Element: KAPITEL BRANNMUR VEST 1937 Venstre side av brannmuren	Dato: 2012
Sjikt	Beskrivelse	Merknad
	Treverk	
1	1005-Y / 1005-Y10R	linolje
2	0502-Y	alkyd?

Eidsfos hovedgård		
Rom: HVITSALEN	Element: PILASTER BRANNMUR NORD 1937 Venstre side av brannmuren	Dato: 2012
Sjikt	Beskrivelse	Merknad
	Treverk	
1	1005-Y50R grunn / sparkel	sparkel
2	0505-Y50R	linolje
3	0505-Y50R	linolje
4	1020-Y20R rødere	sparkel
5	1020-Y20R rødere	linolje
6	0502-Y	alkyd

Eidsfos hovedgård		
Rom: HVITSALEN	Element: PILASTER BRANNMUR NORD 1937 Høyre side av brannmuren	Dato: 2012
Sjikt	Beskrivelse	Merknad
	Murpuss	
1	oker / brunoker	seis
2	1005-Y20R	
3	Grå sparkel	
4	Hvit	vannbasert?

Eidsfos hovedgård		
Rom: HVITSALEN	Element: KAPPE BRANNMUR 1937	Dato: 2012
Sjikt	Beskrivelse	Merknad
	sort jern	
1	1005-Y50R	linolje
2	0505-Y50R / 1005-Y	linolje
3	Hvit /lys grå	ant. vannbasert

Eidsfos hovedgård		
Rom: HVITSALEN		Element: BRANNMUR NORD 1937 Høyre side av brannmuren
Dato: 2012		
Sjikt	Beskrivelse	Merknad
	Murpuss	
1	oker / brunoker	seis
2	1005-Y20R	linolje?
3	Grå sparkel	
4	Hvit	ant. vannbasert.